

Prezident İlham Əliyev "ADEX-2024" və "Securex Caspian" sərgiləri ilə tanış olub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 24-də Bakı Ekspo Mərkəzində keçirilən "ADEX-2024" 5-ci Yubiley Azərbaycan Beynəlxalq Müdafiə Sərgisi və "Securex Caspian" 14-cü Beynəlxalq Daxili Təhlükəsizlik, Mühafizə və Xilasetmə Avadanlıqları Sərgisi ilə tanış olub.

Müdafiə naziri Zakir Həsənov və müdafiə sənayesi naziri Vüqar Mustafayev dövlətimizin başçısına sərgilər haqqında məlumat veriblər.

Bildirilib ki, ilk "ADEX" sərgisi 2014-cü ildə keçirilib. İki ildən bir keçirilən sərgi bu il 5 illik yubileyini qeyd etsə də, artıq 10 ildir fəaliyyət göstərir və ildən-ilə iştirakçı siyahısını və əhatə etdiyi sektorları genişləndirir. Sərgi 10 illik uğurlu fəaliyyəti ərzində dünyanın 50-dən artıq ölkəsini təmsil edən çoxsaylı şirkətləri və 200-ə yaxın rəsmi nümayəndə heyətini bir araya gətirib. Bu illər ərzində sərgini 30 mindən çox qonaq ziyarət edib.

Beşinci dəfə təşkil olunan "ADEX" Azərbaycan və regionda müdafiə sənayesi və təhlükəsizlik sahəsində mühüm hadisədir. Bu genişmiqyaslı tədbir regionda ən böyük hərbi texnika ekspozisiyalarından biri olmaqla yanaşı, Azərbaycanın müdafiə sənayesi kompleksinin gücünün və qüdrətinin nümayişidir. "ADEX" sərgisi qabaqcıl texnologiyaların təqdimatı, beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi və ölkənin müdafiə sənayesinin inkişafı üçün səmərəli platforma rolunu oynayır.

Qeyd edilib ki, "ADEX" müdafiə sərgisinin iştirakçıları arasında Amerika Birləşmiş Ştatları, Türkiyə, Rusiya, İran, Bolqarıstan, Çin, Fransa, İtaliya, Niderland və digər ölkələrin müdafiə sektorlarının aparıcı şirkətləri var. Macarıstan, Rumıniya və Sinqapurdan olan şirkətlər sərgiyə ilk dəfə qatılıb. Bu il 12 ölkə sərgidə milli stendləri ilə iştirak edib. İtaliya, Macarıstan, Qətər Dövləti və Slovakiya ilk dəfə milli stendlərlə iştirak ediblər. Bir çox ölkələr öz milli ekspozisiyalarının sahələrini böyüdüblər.

Prezident İlham Əliyev əvvəlcə Azərbaycan Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin tabeliyindəki "Azərsilah" Müdafiə Sənayesi Holdingi Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin pavilyonunda nümayiş etdirilən hərbi məmulatlara baxıb. "Azərsilah"a məxsus pavilyonda PUA, müxtəlif növ kəşfiyyat və kamikadze dronları, 30 millimetrlik avtomatik top, zirehli gödəkcələr, aviabombalar və təlim simulyatorları nümayiş etdirilib.

Belarus Respublikasının pavilyonu ilə tanış olan dövlətimizin başçısına məlumat verilib ki, "Belspetsvneştexnika" Dövlət Xarici Ticarət Unitar Müəssisəsi Belarus Hərbi Sənaye Kompleksinə daxil olan dövlət müəssisələri tərəfindən istehsal edilən hərbi təyinatlı məhsulların idxalı və ixracı proseslərini tənzimləyən dövlət təşkilatıdır.

Sərgidə Serbiyanın "Yugoimport-SDPR" şirkəti də öz məhsullarını təqdim edib.

Qardaş Türkiyə sərgidə ən çox şirkətlərlə təmsil olunan ölkələrdən biri olub. Bu şirkətlərdən biri olan "Roketsan" 1988-ci ildə qurulub. Şirkət müxtəlif növ raketlər, reaktiv silahlar, atış və hərəkət sistemləri ilə birlikdə idarə olunan döyüş sursatları, istiqamətləndirmə-idarəetmə sistemləri, döyüş başlıqları, mexaniki hissələr, alqoritmlər və program təminatını hazırlayır və istehsal edir, onları quru, hava və dəniz platformaları ilə birləşdirir.

Türkiyənin müdafiə sənayesini sərgidə təmsil edən digər şirkətlər "Dearsan Shipyard" gəmiqayırma və gəmi təmiri zavodu, "Turkish Aerospace", "Baykar" və "REPKON" olub.

Dövlətimizin başçısı Pakistan İslam Respublikasının pavilyonları ilə də tanış olub. Bildirilib ki, ölkəmizlə əməkdaşlıq edən Pakistanda istehsal olunan hərbi məhsullar hərbi sənaye kompleksinin bütün istiqamətlərini əhatə edir. Qlobal Sənaye və Müdafiə Həlləri (GIDS) şirkəti Pakistanın birinci dərəcəli dövlət mülkiyyətində olan müdafiə konsorsiumudur və ölkənin ən böyük müdafiə istehsalatı müəssisələrini, o cümlədən əsas tədqiqat və inkişaf fəaliyyətlərinin mərkəzini təmsil edir.

"Azərsilah" Müdafiə Sənayesi Holdingi Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti sərgidə fəal iştirak edib. Burada ziyarətçilərə müxtəlif növ atıcı silahlar, snayper tüfəngləri, minaatanlar, kiçik-çaplı patronlar, müxtəlif növ mərmilər, zirehli dəbilqə və zirehli gödəkcələr, optik nişangah və cihazlar təqdim olunub.

Sərgidə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin "EDGE Group" şirkəti də öz məhsullarını təqdim edib.

İsrailin milli pavilyonlarında nümayiş edilən eksponatlarla tanış olan Prezident İlham Əliyevin diqqətinə çatdırılıb ki, müdafiə, aerokosmik və kommersiya bazarlarında lider olan İsrail Aerokosmik Sənayesi ("IAI") milli müdafiə və təhlükəsizlik problemlərini həll etmək üçün ən müasir texnologiyadan və onilliklər ərzində sübut edilmiş döyüş təcrübəsindən istifadə edir.

Sərgidə İsraili təmsil edən digər şirkətlər "RAFAEL Qabaqcıl Müdafiə Sistemləri" MMC, "Elbit Systems" və "Uvision" şirkətləri olub.

Rusiya Federasiyası da "ADEX-2024" sərgisində ən çox şirkətlə təmsil olunan ölkələrdən biri olub. "Rosoboronexport" Rusiyanın müdafiə sahəsi ilə bağlı məhsulların, xidmətlərin və texnologiyaların tam çeşidinin ixracı üzrə yeganə dövlət agentliyidir.

Prezident İlham Əliyev Çin Xalq Respublikasının sərgidəki pavilyonunda da olub. Məlumat verilib ki, bu ölkəni təmsil edən "Dəqiq Avadanlıqların İdxalı və İxracı üzrə Çin Milli Korporasiyası" ("CPMIEC") müdafiə sənayesi sahəsində ümummilli ticarət müəssisəsidir.

Slovakiya sərgidə ilk dəfə milli stendlərlə iştirak edib. Bu ölkənin 2014-cü ildən fəaliyyət göstərən "Deftech" şirkəti PUA sistemlərinin istehsalı və təkmilləşdirilməsi sahəsində fəaliyyət göstərir.

Qətər Dövləti də sərgidə ilk dəfə milli stendlərlə iştirak edib. "Barzan Holdings" dövlət məxsus müdafiə və təhlükəsizlik şirkətidir.

Sərgidə Ukraynanı isə bu ölkənin Müdafiə Sənayesi Müəssisələrinin Milli Assosiasiyası ("NAUDI") təmsil edib.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin stendində də olub. Bildirilib ki, Müdafiə Nazirliyi sərgidə ilk dəfə öz stendi ilə təmsil olunub. Stenddə silahlanmada olan müasir silah sistemləri, o cümlədən Xüsusi Təyinatlı Qüvvələrin təchizat vasitələri sərgilənib. Eyni zamanda, Müdafiə Nazirliyinin tabeliyində olan təmir müəssisələrinin imkanları da təqdim edilib.

Sonra Prezident İlham Əliyev Bakı Ekspo Mərkəzinin qarşısında nümayiş etdirilən hərbi məhsullara və texnikalara baxıb.

"Azərsilah" QSC tərəfindən sərginin açıq havada nəzərdə tutulmuş ərazisində zirehli maşınlar, kəşfiyyat və kamikadze dronları, o cümlədən PUA-lar nümayiş etdirilib.

Sumqayıt Texnologiyalar Parkı (STP) da sərgidə fəal iştirak edib. STP regionda ərazinə görə ən böyük sənaye məhsulları istehsal edən mərkəzlərdən biridir. Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının rezidenti olan STP 30-dan artıq istehsal sahəsi ilə öz sektorunun lideridir. Sərgidə şirkət tərəfindən silah və sursat, hava bombaları və hava raketləri, simulyatorlar və təlim sistemləri ilə yanaşı, yerüstü hərbi təlim avadanlıqları da nümayiş olunub.

İtaliya da sərgidə ilk dəfə iştirak edib. Bu ölkənin "Exclases Group" şirkəti aviasiya və kosmik sənaye üzrə marketing, satış və texniki ekspertiza sahələrində ixtisaslaşmış müəssisədir.

Qeyd edək ki, 3 gün davam edən "ADEX" və "Securex Caspian" sərgiləri iştirakçılar, ziyarətçilər və müxtəlif ölkələrdən gələn ekspertlər arasında təcrübə mübadiləsi aparmaq, həmçinin məhsulların regional müdafiə sənayesi bazarının tələblərinə uyğun olaraq modernləşdirilməsinə şərait yaratmaq baxımından əhəmiyyətli olub. Builki sərgilərin əvvəlklərdən fərqi daha çox ölkədən şirkət və nümayəndə heyətinin qatılmasıdır. İştirakçı ölkələrin sayının getdikcə artması isə bu sərgilərin bir çox dövlətin hərbi-sənaye müəssisələrinin diqqətini cəlb edən tədbir olduğunu təsdiqləyir.

Yaşıl enerji və ekoloji problemlərin fəlsəfəsi

AMEA-da elmi konfrans

AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun təşkilatçılığı ilə "Yaşıl enerji və ekoloji problemlərin fəlsəfəsi" mövzusunda respublika elmi konfransı keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Rusiya Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, Noosfer İctimai Elmlər Akademiyasının I vitse-prezidenti Heydər İmanov və Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun əməkdaşları iştirak ediblər.

Konfransı giriş sözü ilə açan akademik İsa Həbibbəyli tədbirin ölkə başçısının 2024-cü ilin Azərbaycanda "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi haqqında Sərəncamından irəli gələrək AMEA-nın Tədbirlər planı çərçivəsində keçirildiyini bildirib. Qeyd edib ki, bugünkü tədbir, eyni zamanda alimlərimizə Bakıda keçiriləcək nüfuzlu COP29 ərəfəsində öz baxışlarını, konsepsiyalarını meydana qoymaq üçün geniş imkanlar açıb.

Akademik İsa Həbibbəyli Milli Elmlər Akademiyasında "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili"nə və BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası - COP29-a həsr olunmuş bir sıra mühüm tədbirlərin keçirildiyini diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, bu çərçivədə AMEA ilə ETN Fizika İnstitutu və Fiziologiya İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə "Yaşıl artım və dayanıqlı inkişaf", AMEA Rəyasət Heyəti və ETN Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə "Yaşıl dünyamızı qoruyaq", AMEA Qadınlar Şurasının və Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə "Yaşıl dünyamızı qoruyaq", bu günlərdə isə AMEA-nın Kimya Elmləri Bölməsi və ETN Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili"nə həsr olunmuş növbəti elmi konfrans keçirilib.

Akademik İsa Həbibbəyli, eyni zamanda oktyabr ayında AMEA-nın Tədbirlər planından irəli gələrək Humanitar və İctimai Elmlər bölmələrinin birgə təşkilatçılığı ilə "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili"nə həsr olunmuş növbəti konfransın keçirilməsinə diqqətə çatdırıb. AMEA-da qeyd olunan konfranslardan əlavə "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili"nə və COP29-a həsr edilmiş kitabların, məqalələrin işıq üzü gördüyünü deyən akademik İsa Həbibbəyli alimlərimizin müasir dünyanın çağırışlarına və problemlərinə öz elmi baxışları ilə reaksiya verdiklərini söyləyib. Qeyd edib ki, bu gün dünyanın diqqət mərkəzində olan sünü intellekt, rəqəmsal inkişaf və "yaşıl texnologiyalar" a dair aparılan tədqiqatların humanitar və ictimai elmlərə transformasiyası istiqamətində Akademiyada mühüm addımlar atılır. AMEA rəhbəri bildirib ki, sözügedən elm sahələrinə filosof alimlərin baxışı olduqca qiymətli və bu sahələrin düzgün şəkildə tətbiq edilməsinə öz elmi töhfəsini vermisi olacaq.

Akademik İsa Həbibbəyli çıxışının sonunda qeyd edib ki, AMEA-da dövlət başçısının və müasir dövrün çağırışlarına uyğun olaraq mühüm addımlar atılır və alimlərimiz öz elmi baxışları ilə dövlətimizin və dünya elminin inkişafına töhfələrini verirlər.

Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun direktoru, f.e.d., professor İlham Məmmədov isə çıxışında müasir dövrdə ekoloji şüurda "yaşıl enerji"dən istifadənin vacibliyi ideyasının getdikcə özünə mühüm yer tutmasının bir çox səbəbləri olduğunu, əvvəla "yaşıl enerji"dən istifadənin iqlim dəyişikliyinə dayandırmağa, global istiləşmənin qarşısını almağa kömək etdiyini söyləyib. Qeyd edib ki, dünyanın əsas enerji ixracatçılarından biri olan Azərbaycanda da "yaşıl enerji" faktoruna geniş meydan verilməkdədir. Həmçinin vurğulayıb ki, "yaşıl enerji" sənayesinin inkişafı nəticəsində yeni iş yerləri yaranır və bu da davamlı inkişaf üçün vacib amillərdən biridir.

Ekoloji problemlər, fəlsəfi ekologiya, milli ideya, sünü intellekt və yaddaş məsələlərini ge-

niş şəkildə təhlil edən alim vurğulayıb ki, ənənəvi enerji mənbələrindən "yaşıl enerji" daşıyıcılarına keçid, eləcə də texnoloji infrastrukturun modernləşdirilməsi bərpaulunan enerji mənbələrindən geniş istifadəyə münbit zəmin yaradır.

Respublika elmi konfransında, həmçinin Noosfer İctimai Elmlər Akademiyasının I vitse-prezidenti Heydər İmanov "Yaşıl enerji"yə keçidin problemləri və perspektivləri: noosfer baxışı", f.ü.f.d. Məhəmməd Cəbrayılöv İqlim dəyişikliyinə qarşı yaşıl enerji strategiyaları və sosial problemlər", sos.e.d. Səadət Məmmədova "Ekoloji problemlər və sünü intellekt", f.ü.f.d. Şölet Zeynalov "Davamlı inkişaf kontekstində dialoq və ekoloji problemlər", f.ü.f.d. Hüseyn İbrahimov "Yaşıl enerji: prosesə keçid məsələləri", elmi işçi Hafizə İmanova "Davamlı inkişaf kontekstində iqlim ekosistemin tərkib hissəsi kimi" və elmi işçi Kamran Məmmədov "Sünü intellektin bərpa olunan enerji sistemlərində rolu: innovasiyalar və perspektivlər" mövzusunda məruzə ilə çıxış ediblər.

Təmiz ətraf mühit və yaşıl artım milli prioritetimizdir

AMEA-nın Kimya Elmləri Bölməsi və Elm və Təhsil Nazirliyinin Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutunun (KQKI) birgə təşkilatçılığı ilə "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili"nə həsr olunmuş elmi konfrans keçirilib.

Əvvəlcə Vətən uğrunda canlarını fəda etmiş şəhidlərin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

İnstitutda gerçəkləşən tədbiri giriş nitqi ilə AMEA-nın vitse-prezidenti, KQKI-nin baş direktoru akademik Dilqəm Tağıyev açaraq iştirakçıları salamlayıb, tədbirin 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi haqqında ölkə Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamının işığında keçirildiyini vurğulayıb. O, konfransı sözügedən Sərəncamın müddəalarından irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsinə ziyalıların və alimlərin töhfə verməsi istiqamətində təşəbbüslərindən biri kimi dəyərləndirib.

Akademik Dilqəm Tağıyev Azərbaycanın 2030-cu ilə qədər sosial-iqtisadi inkişafa dair beş milli prioritetindən birinin "Təmiz ətraf mühit və yaşıl artım ölkəsi" kimi müəyyənləşdirildiyini söyləyib, ölkəmizdə ətraf mühitin sağlamlaşdırılması, yaşılıqların bərpası və artırılması, su ehtiyatlarından və dayanıqlı enerji mənbələrindən səmərəli istifadənin təmin edilməsi istiqamətində köklü işlərin aparıldığını vurğulayıb.

Hazırda Azərbaycanda 10 milli parkın, 11 dövlət təbiət qoruğunun fəaliyyət göstərdiyini deyən vitse-prezident meşə ilə örtülü sahələrin, "yaşıl zona"nın respublika ərazisinin 11,8 faizini əhatə etdiyini diqqətə çatdırıb. O, işğal dövründə ermənilərin vandalizm cinayətlərinə məruz qalmış Azərbaycanın meşə fondu sahəsində hazırda meşələrin bərpa edildiyini, yeni yaşılıq sahələrinin salındığını bildirib.

Daha sonra akademik Dilqəm Tağıyev institutun əməkdaşı Günel Əzimovanın Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası tərəfindən əməkde, təhsildə və ictimai fəaliyyətdə xüsusi nailiyyətlərinə görə "2023-cü ilin peşəkar gənci" mükafatı ilə təltif olunduğunu, həmçinin müəssisənin alimlərinin Ümumrusiya Elmi-Tədqiqatlar Cəmiyyətinin keçirdiyi müsabiqədə 3-cü yerə layiq görüldüklərini nəzərə çatdırıb.

Konfransda çıxış edən AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli ölkə başçısının müvafiq Sərəncamı ilə 2024-cü ilin ölkəmizdə "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsinin əhəmiyyətini qeyd edib. O, ləksikamıza yaşıl dünya ilə bağlı "yaşıl zona", "yaşıl iqtisadiyyat", "yaşıl texnologiya", "yaşıl enerji", "yaşıl sintez" kimi müxtəlif yeni anlayış və baxışların, yeni istiqamətlərin daxil olduğunu diqqət

tə çatdırıb. AMEA rəhbəri bildirib ki, "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlər Azərbaycanın ən müxtəlif sahələrinin daha da inkişaf etməsinə, müasirləşməsinə səbəb olacaq, eyni zamanda ölkəmizdə dünyanın qlobal çağırışları ilə səsleşən proseslərin sürətlənməsi üçün yeni perspektivlər açacaq.

Akademik İsa Həbibbəyli "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" ilə bağlı AMEA-da müxtəlif tədbirlərin təşkil olunduğunu söyləyib. Alim, həmçinin Azərbaycanın dünya üzrə ən böyük və mötəbər dövlətlərarası tədbirlərdən biri olan COP29-a ev sahibliyi etməsinin ölkəmizin "yaşıl" texnologiyalar ölkəsinə çevrilməsi istiqamətində, cənab Prezident İlham Əliyevin qarşıya qoyduğu vəzifələrin icrasında əhəmiyyətli rola malik olduğunu qeyd edib.

Prezident İlham Əliyevin 2024-cü il sentyabrın 19-da imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Gününün təsis edilməsi haqqında" Sərəncamını xatırladan akademik İsa Həbibbəyli bu sənədi ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında əlamətdar tarixi hadisə kimi dəyərləndirib. Bildirib ki, bundan öncə Azərbaycan iki dəfə dövlət müstəqilliyini elan etmişdir. 1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Milli Şurası tərəfindən İstiqlal Bəyannaməsi tərtib olunaraq im-

zalanmışdır. 1991-ci il oktyabrın 18-də isə "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiyası qəbul olunmuşdur. Qeyd edib ki, bu, məzmununa və mahiyyətinə görə İstiqlal Bəyannaməsinin, müstəqillik aktının davamı olub, onu yekunlaşdıran, bir daha təsdiq edən sənəddir.

"Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Gününün təsis edilməsi Heydər Əliyevin "Müstəqilliyimiz əbədidir, daimidir, dönməzdir" sözünün isbatıdır", - deyən AMEA rəhbəri hazırda ölkəmizin bütün ərazisində Azərbaycan Bayrağının dalğalandığını vurğulayıb, 44 günlük Vətən müharibəsi, lokal xarakterli anti-terror tədbirləri və həyata keçirilən digər proseslərin Azərbaycana özünün suverenliyi gününü dövlət səviyyəsində qeyd etməyə imkan verdiyini bildirib. O, bunun Prezident İlham Əliyevin əsas Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş dövlət müstəqilliyimizin möhkəmləndirilməsi uğrunda apardığı mübarizəsinin zirvəsi olduğunu deyib.

Bu gün AMEA-da dövlət başçısının çağırışlarına və müasir dünya elminin prioritet istiqamətlərinə uyğun tədqiqatların aparıldığını söyləyən akademik İsa Həbibbəyli Elmlər Akademiyasının 4 nüfuzlu beynəlxalq elmi quruma üzv seçildiyini xatırladıb.

Çıxışının sonunda AMEA rəhbəri Azərbaycanın dayanıqlı, innovativ inkişafı, ekoloji problemlər, ətraf mühitin mühafizəsi və digər aktual mövzularda aparılan tədqiqatların nəticələrinin təqdim ediləcəyi konfransın işinə uğurlar arzulayıb, məruzələr ətrafında maraqlı elmi müzakirələrin aparılacağına əminliyini bildirib.

Tədbirdə Neft-Kimya İnstitutunun baş direktoru akademik Vaqif Abbasovun "Qlobal ekoloji problemlər, səbəblər, həll yolları. Yaşıl enerji", Aşqarlar Kimyası İnstitutunun baş direktoru akademik Vaqif Fərzəliyevin "Ekoloji problemlərin həllinə yönələn elmi tədqiqat işləri", AMEA-nın Gənc Alim və Mütəxəssislər Şurasının sədri k.ü.f.d. Elmır Babayev "Zərərli istehsalatın davamlı və yaşıl sintezə gedən yol xəritəsi" və Polimer Materialları İnstitutunun aparıcı elmi işçisi k.ü.f.d., dosent Türkan Quliyevanın "Ətraf mühitin kimyəvi çirklənməsi kontekstində global iqlim dəyişiklikləri" mövzusunda məruzələri dinlənilib.

Məruzələrdə global ekoloji problemlərlə qarşılaşan müasir dünyamızda yeni, ekoloji cəhətdən təmiz enerji mənbələrinin tətbiqi, yaşılıqların mühafizəsi və artırılması, bərpa olunan alternativ enerji mənbələrinin mənimlənməsi kimi mühüm məsələlərə toxunulub, Azərbaycanda "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsinin bütün dünya üçün global çağırış olduğu qeyd edilib.

Sonda akademik Dilqəm Tağıyev tədbirə yekun vuraraq bildirib ki, hazırkı dövrdə kimyaçıların qarşısında duran əsas prioritetlərdən biri yaşıl enerji, suyun parçalanmasından hidrogenin iqtisadi cəhətdən daha səmərəli üsulla alınması, onun saxlanması və daşınması, eləcə də Günəş enerjisindən istifadənin yeni yollarının araşdırılması, tullantılardan təkrar emal üçün yeni texnologiyaların hazırlanması və s. olmalıdır. O, bu istiqamətdə aparılan elmi-tədqiqat işlərinin intensivləşdirilməsinin önəmini qeyd edib.

27 Sentyabr - Anım Günü

Böyük Zəfərə yol açan tarixi gün

AMEA-nın Rəyasət Heyətində 27 Sentyabr - Anım Günü hərəsinə "Qarabağ Zəfərindən Dövlət Suverenliyi Günü" adlı tədbir keçirilib.

Əvvəlcə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib, ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuş şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında rəşadətli Azərbaycan Ordusunun 44 gündə şanlı tarix yazaraq 30 illik işğala son qoyduğunu, 2023-cü ilin sentyabrında keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində isə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpa olduğunu diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, Qarabağ Zəfəri Azərbaycanın çoxəsrlik tarixinə qızıl həflərlə yazılan şanlı gündür.

"Qarabağın işğaldan azad edilməsinin əsası Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə gəlişindən sonra aparıldığı işlərlə bağlıdır", - deyən AMEA rəhbəri dahi liderin ictimai-siyasi sabitliyin bərpası, qanunçuluğun və hüquq qaydalarının möhkəmləndirilməsi, eləcə də cəbhə bölgəsində atəşkes rejiminə nail olmasının böyük əhəmiyyətə malik olduğunu vurğulayıb. O, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Füzuli bölgəsində, Horadiz şəhərində ilk dəfə keçirilən döyüşlərdə torpaqlarımızın bir hissəsinin düşməndən azad edilməsinin xalqımızda böyük ümid və inam duyğuları yaradığını söyləyib. Qeyd edib ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin ən müxtəlif səviyyələrdə apardığı beynəlxalq danışıqlar, ardıcıl mübarizə bugünkü diplomatiya və gələcək Qarabağ Zəfərinin bünövrəsi idi.

Akademik İsa Həbibbəyli vurğulayıb ki, Prezident İlham Əliyevin bu istiqamətdə apardığı çoxcəhətli, yorulmaz və məqsədyönlü fəaliyyəti, onun rəhbərliyi dövründə dövlət siyasətinin işığında yetişdirilən gənc və vətənpərvər

nəsil, eyni zamanda formalaşdırılan mükəmməl ordu Qarabağın taleyini Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə qəti şəkildə müəyyən etmişdir. O, işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə hazırda Böyük Qayıdışın həyata keçirildiyini, irimiqyaslı bərpa və quruculuq işləri sayəsində doğma torpaqlarımızın sürətlə dirçəldiyini bildirib.

Bu gün respublikamızın bütün ərazilərində Azərbaycan Bayrağının dalğalandığını vurğulayan AMEA prezidenti 44 günlük Vətən müharibəsi, lokal xarakterli antiterror tədbirləri, Böyük Qayıdış və həyata keçirilən digər proseslərin Azərbaycana özünün suverenliyi gününü dövlət səviyyəsində qeyd etmə zərurətini meydana çıxardığını deyib.

O, Prezident İlham Əliyevin 2024-cü il sentyabrın 19-da imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Günü"nin təsis edilməsi haqqında Sərəncamını xatırladaraq, bu sənədi ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında əlamətdar tarixi hadisə kimi dəyərləndirib. Bildirib ki, bundan öncə Azərbaycan iki dəfə dövlət müstəqilliyini elan etmişdir. 1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Milli Şurası tərəfindən İstiqlal Bəyannaməsi tərtib olunaraq imzalanmışdır. 1991-ci il oktyabrın 18-də isə "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiyası qəbul olun-

muşdur. Bildirib ki, bundan sonra Azərbaycan xalqı özünün dövlət suverenliyini dövlət bayramı kimi təntənə ilə qeyd edəcək. Bu, məzmununa və mahiyyətinə görə İstiqlal Bəyannaməsinin, müstəqillik aktının davamı olub, onu yekunlaşdırıran, bir daha təsdiq edən sənəddir. Onun sözlərinə görə, Azərbaycanda Dövlət Suverenliyi Günü'nün təsis edilməsi Heydər Əliyevin "Müstəqilliyimiz əbədidir, daimidir, dönməzdir" sözünün əyani isbatıdır.

Prezident İlham Əliyevin Dövlət Suverenliyi Günü'nü Şuşada, Ağdamda, Xankəndidə keçirilən tədbirlərlə qeyd etməsinin rəmzi mənası olduğunu deyən akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, dövlət başçısının sentyabrın 20-də Qarabağ Universitetinin açılışında iştirakı ictimai-siyasi əhəmiyyətə malik olan tarixi hadisələrdən və bütün bunlar Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi tarixi nailiyyətləridir.

Sonra AMEA Tarix və Etnologiya İnstitutunun direktoru, professor Kərim Şükürovun "İkinci Qarabağ müharibəsi və dövlət suverenliyinin siyasi-tarixi əhəmiyyəti" adlı məruzəsi dinlənib. Məruzəçi Azərbaycanın keçdiyi tarixi inkişaf yoluna nəzər salıb.

Azərbaycanın tarixinin dövlət, mübarizə və azərbaycançılıq tarixi olduğunu söyləyən məruzəçi Azərbaycan xalqının 20-dən çox dövlət yaratdığını, tarixi inkişaf prosesində 20-dən artıq

dünya miqyaslı imperiyalarının tərkibində olduğunu bildirib. Diqqətə çatdırıb ki, dünyada 15 mindən çox sayıla bilən müharibələr aparılıb, Azərbaycan dövlətləri 70-dən çox müharibədə iştirak edib, onlardan 4-ü Ermənistanla baş verib.

Professor Kərim Şükürov müasir tariximizin ən faciəvi dövrünün 1991-1993-cü illərə, I Qarabağ müharibəsinə təsadüf etdiyini və Azərbaycanın öz torpaqlarının 20 faizini itirdiyini, 600 mindən çox insanın məcburi köçkünə çevildiyini söyləyib. O, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün və tarixi ədalətin bərpası ilə nəticələnən İkinci Qarabağ müharibəsində qazanılmış Zəfəri xalqımızın tarixində bənzəri olmayan parlaq qələbə kimi dəyərləndirib. Bunun, eyni zamanda, mənəviyyət hadisəsi, milli qürur və milli ləyaqət bərpası olduğunu qeyd edib.

"Böyük Qayıdış hərəkatı Yeni Azərbaycanın manifestidir" adlı məruzə ilə çıxış edən AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun direktoru müavini, tarix elmləri doktoru Eynulla Mədətli dövlət sərhədlərini bərpa etməklə Azərbaycan xalqının son bir əsrə hərtərəfli və diplomatik sahədə ən böyük zəfərə nail olduğunu vurğulayıb. Məruzəçi bildirib ki, 30 ildən sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərə Böyük Qayıdış Azərbaycanın 2030-cu ilədək beş Milli Prioritetindən biri kimi müəyyən olunmuşdur. Prezi-

dent İlham Əliyevin Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdış dair I Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi, qəbul olunmuş digər sənədlər və həyata keçirilən məqsədyönlü və genişmiqyaslı layihələr yeni inkişaf mərhələsindəki hədəflərə çatmağa xidmət edərək dövlətimizin Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun dirçəlişində, əhalinin dayanıqlı məskunlaşmasında və davamlı iqtisadi inkişafın təmin olunmasında məqsədyönlülüyünün göstəricisidir.

Eynulla Mədətli Böyük Qayıdışın daha geniş fəlsəfi anlamda təbii qanun zərurətini qeyd edib, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda bu istiqamətdə aparılan tədqiqatlardan bəhs edib.

Tədbirdə AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik Rəşad Əliyev çıxış edərək sentyabrın 27-sinin Azərbaycan xalqının tarixində ən önəmli, şərəfli günlərdən biri olduğunu, tariximizə qızıl həflərlə yazıldığını deyib. Alim bildirib ki, dövlət başçısı İlham Əliyev hakimiyyətə gəldiyi ilk gündən etibarən Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunmasını qarşıya hədəf kimi qoymuşdur: "Uzun illər ərzində dövlət başçısı ölkəmizin hərbi güdrətinin artırılması və ordu quruculuğu sahəsində məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirmişdir. 4 il öncə bütün Azərbaycan xalqı 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə yumruq kimi birləşmiş, dövlət başçısının çağırışlarına cavab olaraq həmrəylik nümayiş etdirmişdir". Alim, həmçinin Qarabağ müharibəsindən sonra dövlətimizin yeni bir inkişaf mərhələsinə qədəm qoyduğunu, bütün sahələrdə olduğu kimi Azərbaycan elmi qarşısında da mühüm vəzifələrin müəyyənləşdirildiyini bildirib.

Qeyd edək ki, AMEA-nın bütün elmi-tədqiqat müəssisələrində 27 Sentyabr - Anım Günü münasibətilə sislilə tədbirlər keçirilir.

Bolqarıstan alimləri ilə görüş

Sentyabrın 25-də AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Bolqarıstanın Müqəddəs Kliment Oxridski adına Sofiya Universitetinin alimləri ilə görüşüb.

Qonaqları salamlayan AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli son illərdə ölkələrimiz arasında əlaqələrin yüksəlməsinə xətə inkişaf etdiyini, Azərbaycanın Avropanın, o cümlədən Bolqarıstanın da enerji təhlükəsizliyində mühüm rol oynadığını söyləyib.

İqtisadi, siyasi əlaqələrin elmi-mədəni sahədə də yeni əməkdaşlıq imkanları açdığını deyən akademik İsa Həbibbəyli ötən il bu istiqamətdə əlaqələrin genişləndirilməsi məqsədilə Bolqarıstanda elmi səfərdə olduğunu diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, səfər çərçivəsində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə Bolqarıstan Elmlər Akademiyası arasında əməkdaşlıq müqaviləsi imzalanıb. AMEA prezidenti sözügedən sənəddən irəli gələrək ötən müddət ərzində Bolqarıstan Elmlər

Akademiyası ilə birgə sənəti intellekt, seysmologiya, arxeologiya, dilçilik, ədəbiyyat, folklor sahəsində birgə tədqiqatların aparıldığını vurğulayıb. Hazırda AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu və Folklor İnstitutu ilə Bolqarıstan EA Ədəbi Tədqiqatlar İnstitutunun "Ədəbiyyatda satira və yumor: folklorun yazılı ədəbiyyatdakı (Azərbaycan və bolqar ədəbiyyatının materialları əsasında)" mövzusunda birgə elmi layihə icra etdiyini söyləyib.

Bolqarıstanda ölkəmizə qarşı böyük marağın olduğunu qeyd edən akademik İsa Həbibbəyli bu istiqamətdə Sofiya Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən Azərbaycan Dili və Mədəniyyəti Mərkəzinin və onun müdiri Sofiya Şıqayeva-Mitreskanın mühüm rol oynadığını, mərkəz vasitəsilə bolqarıstanlı tələbələrin Azərbaycan dili və ədəbiyyatını öyrəndiklərini bildirib. AMEA rəhbəri, həmçinin Bolqarıstanda türkologiya sahəsində aparılan tədqiqatları yüksək qiymətləndirib, Bolqarıstanın Avropada tür-

kologiyasının mərkəzlərindən birinə çevrildiyini vurğulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli AMEA-nın elmi müəssisələrinin Bolqarıstanın Müqəddəs Kliment Oxridski adına Sofiya Universiteti ilə də əməkdaşlıqda maraqlı olduğunu və birgə əlaqələrin daha da inkişafı üçün zəruri dəstəyin göstərilməsini söyləyib.

Sonra Bolqarıstanın Müqəddəs Kliment Oxridski adına Sofiya Universitetinin Klassik və yeni filologiya fakültəsinin Türkologiya və altayşünaslıq kafedrasının müdiri professor İrina Sarivanova, Yaponşünaslıq kafedrasının müdiri filologiya elmləri doktoru Lyudmila Kirilova və Sofiya Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən Azərbaycan Dili və Mədəniyyəti Mərkəzinin müdiri Sofiya Şıqayeva-Mitreska çıxış ediblər.

Bildirilib ki, Bolqarıstanda türkologiya, o cümlədən azərbaycanşünaslıq üzrə tədqiqatlara böyük önəm verilir. Xüsusilə ədəbiyyatşünaslıq, folklor, əlyazmalar istiqamətlərində uğurlu elmi araşdırmalar aparılır, bolqar tələbələr Azərbaycan dilini və ədəbiyyatını öyrənməyə böyük maraqla yanaşırlar. Son illərdə Azərbaycanın Bolqarıstandakı səfirliyinin dəstəyi ilə Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi, Hüseyn Cavid və Cəlil Məmmədquluzadənin əsərlərinin bolqar dilinə tərcümə edilərək geniş təqdimatları keçirilib.

Sofiya Şıqayeva-Mitreska rəhbərlik etdiyi mərkəzin Azərbaycan dilinin və mədəniyyətinin təbliği istiqamətində birgə əməkdaşlığın genişləndirilməsində maraqlı olduğunu bildirib.

Sonda akademik İsa Həbibbəyli qonaqlara hədiyyə təqdim edib və xatirə şəklində çəkdirilib.

AMEA-da ilk dəfə

Akademiklər kitabxanası açılıb

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında (MEK) mühafizə edilən kolleksiyaların yerləşdiyi Akademiklər kitabxanasının və onun nəzdində olan oxu zalının açılışı olub.

Açılış mərasimində AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, AMEA-nın vitse-prezidenti v.i.e. akademik Gövhər Baxşəliyeva və kitabxananın direktoru dosent Hüseyn Hüseynov iştirak ediblər.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, zəngin kitabxana fonduna malik olan Mərkəzi Elmi Kitabxanada 1 milyon 300 mindən çox kitab mühafizə olunur və onların sırasında görkəmli alimlərin və onların ailə üzvlərinin bağışladığı nadir kitablar sırasına daxil edilə biləcək qiymətli əsərlər də var.

Akademiklərin kitabxanasının AMEA-da ilk dəfə təşkil olunduğunu deyən akademik İsa Həbibbəyli bu tarixi hadisənin yenilən Akademiyaya istiqamətində atılan addımların tərkib hissəsi olduğunu söyləyib. Bildirib ki, Akademiklər kitabxanası 29 adda kolleksiyadan ibarətdir və MEK-in nadir fondlarından biridir.

Bu zəngin kitabxananın geniş oxucu kütləsi üçün açıldığını deyən akademik İsa Həbibbəyli fonddakı kitablardan hər kəsin istifadə edə biləcəyini söyləyib.

MEK-in direktoru dosent Hüseyn Hüseynov isə öz növbəsində tədqiqatçı alimlər və geniş oxucu kütləsi üçün dəyərli mənbə hesab olunan kolleksiyalar haqqında məlumat verib. Qeyd olunub ki, MEK istifadəçiləri artıq daha əlçatan şəraitdə, açıq fondada həmin nəşrlərdən rahat şəkildə istifadə edə biləcəklər.

Daha sonra Akademiklər kitabxanasına və oxu zalına baxış keçirilib, xatirə şəklində çəkdirilib.

Yeniləşən Akademiyanın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının yeni veb-saytı təqdim edilib

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında (MEK) "AMEA-da elektron kitabxana yeni mərhələdə" adlı təqdimat mərasimi keçirilib.

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, AMEA Rəyasət Heyəti aparatının şöbə müdirləri, AMEA-nın elmi-tədqiqat müəssisələrinin rəhbərləri, kitabxana direktorları, elektron xidmətlərə məsul şəxslər, ictimai xadimlər və media nümayəndələrinin geniş tərkibdə iştirak etdiyi tədbirdə MEK-in yeni veb saytı və elektron kitabxanası təqdim edilib.

Tədbiri giriş sözü ilə akademik İsa Həbibbəyli açaraq ölkə başçısının iştirakı ilə 2014-cü il mayın 5-dən etibarən Mərkəzi Elmi Kitabxananın yeni binasının istifadəyə verildiyini, artıq bu gündən, eyni zamanda zənginləşdirilmiş elektron kitabxana olaraq da tam fəaliyyət göstərəcəyini diqqətə çatdırıb. MEK-in mükəmməl elektron kitabxanaya doğru təqdirəlayiq addımını yüksək dəyərləndirən Akademiya rəhbəri bu baxımdan elektron kitabxana sahəsində aparılan işlərin birinci mərhələsinin təqdimatının əhəmiyyətini vurğulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli son dörd ay ərzində həyata keçirilən işlər nəticəsində Mərkəzi Elmi Kitabxananın elektron resurslarının həcmi on dəfə artdığını söyləyib.

Akademiya rəhbəri son zamanlar kitabxanada həyata keçirilən layihələri yüksək qiymətləndirib, eləcə də ikinövbəli iş rejiminin oxucuların istifadəsi baxımından önəmli hal olduğunu bildirib. Həmçinin bu aydan etibarən fəaliyyətə başlayan MEK-in könüllüləri layihəsinin yeniləşən Akademiyanın tədirləyiq əlamətlərindən olduğunu bildirib.

Akademik İsa Həbibbəyli, həmçinin AMEA-nın ölkə üzrə vahid Elektron Sənəd Döviyyəsinə keçdiyini, o cümlədən AMEA-nın elektron arxivinin yaradılması istiqamətində addımların atıldığını bildirib və yeniləşən Akademiya Elektron hərəkətlə bağlı əhəmiyyətli işlərin görüldüyünü xüsusi vurğulayıb.

Təqdimat mərasimində kitabxananın direktoru dosent Hüseyn Hüseynov Mərkəzi Elmi Kitabxananın yeni veb saytının və zənginləşdirilmiş elektron kitabxananın məqsədləri barəsində geniş məlumat verib. Direktor qeyd edib ki, indiyədək kitabxananın saytında e-kitabxana onlayn istifadə edilsə də, müəyyən texniki qüsurların mövcudluğu elektron xidmətlərin təkmilləşdirilməsinə böyük ehtiyac yaradırdı. Kitabxana istifadəçilərinin tələblərinə uyğun hazırlanan yeni saytda məlumatların sadə və əlçatan formada oxuculara təqdim edildiyini diqqətə çatdıran kitabxana rəhbəri elektron kitabxananın 24 saat ərzində dünyanın istənilən nöqtəsində oxucuya eyni vaxtda informasiya xidməti göstərəcəyini bildirib. Beləliklə, dünyanın 80-dən çox nüfuzlu kitabxanalarına da girişin əlçatanlığını xüsusi vurğulayıb.

MEK-in direktoru saytın ana səhifəsində başlıq hissədə Azərbaycan xalqının Ulu Öndəri Heydər Əliyevin kitabxana haqqında dəyərli fikrinin, "Kitabxana haqqında", "Fəaliyyət istiqamətləri", "E-xidmətlər", "Media", "Xidməti məlumatlar", "Oxucuların nəzərinə" kimi bölmələrinin yer aldığını, o cümlədən MEK tərəfindən reallaşdırılan "Açıq qapı" və "MEK könüllüləri" kimi layihələrin də saytın əsas hissəsində olduğunu diqqətə çatdırıb. Direktor onu da vurğulayıb ki, ilk dəfə olaraq kitabxananın veb saytında yerləşən "Informasiya" böl-

məsində süni zəka texnologiyası vasitəsilə MEK-in fəaliyyət istiqamətləri haqqında audiovizual məlumat əldə etmək olar.

"Saytın "E-xidmətlər" bölməsindəki e-kitabxanada e-kitablar, tam mətnli məlumat bazaları, avtoreferatlar, jurnallar, rəqəmsal kitabxanalar, xərirlər, yeni daxil olan kitablar, informasiya resurslarımız kimi hissələr mövcuddur. Həmin bölmələrdə dövlətçiliyə, Azərbaycan və dünya elminin inkişafına, mədəniyyət, incəsənət sahəsinə dair materiallar, alimlərin kolleksiyaları, qanun, fərman, sərəncam və digər sənədlərin mətnləri toplanıb, həmçinin "Fotoqalereya" və "Videoqalereya" yaradılıb. Oxucular saytdan dünyanın və Azərbaycanın qabaqcıl kitabxanalarına, məlumat bazalarına keçid edə, patent axtarışı həyata keçirə bilərlər. MEK istifadəçiləri öz oxucu kartlarının nömrələri ilə dünyanın istənilən nöqtəsindən kitabların tam mətnini oxuya bilərlər", - deyərək direktor əlavə edib.

Tədbirdə MEK-in Elektron xidmətlər və informasiya resursları üzrə direktor müavini Oruc Quliyev, AMEA Rəyasət Heyəti aparatının "Elektron Akademiya" şöbəsinin müdiri riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru Fariz İmranov, Akademiyanın Rəyasət Heyəti aparatının Sənədlərlə iş və protokol şöbəsinin müdiri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Əsmər Əliyeva, AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Elm və təhsil şöbəsinin müdiri filologiya elmləri doktoru Sərxan Xavəri, MEK-in elmi katibi Şəbnəm Rüstəmov, Biblioqrafik və elektron xidmətlər şöbəsinin müdiri Ayten Əliyeva çıxış edərək saytın üstünlüklərindən və əhəmiyyətindən danışdı, sayt vasitəsilə Azərbaycan elminin dünya elminə inteqrasiya olunması üçün çox əlverişli imkanların yaradıldığını bildirib, MEK-in elektron kitabxanasının istifadəyə verilməsinin AMEA-da həyata keçirilən elektron hərəkətin davamı olduğunu söyləyiblər.

Sonda yekun sözü ilə çıxış edən akademik İsa Həbibbəyli AMEA-da elektron hərəkətin daha da genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi, elektron sənəd, elektron arxiv, elektron kitabxana kimi yeni elmi kommunikasiya texnologiyaları sahələrinin inkişaf etdirilməsinin əhəmiyyətini vurğulayıb, müvafiq tapşırıq və tövsiyələrini diqqətə çatdırıb.

Akademiya

"Hörmətli redaksiya.

"Yeni Müsavat" qəzetinin 11 sentyabr 2024-cü il tarixli sayında dərc edilmiş "Elm yoxdursa, Elmlər Akademiyası nə ilə məşğuldur" adlı məqalədəki suala müəyyən aydınlıq gətirmək üçün 2023-2024-cü illərdə AMEA-da həyata keçirilən tədbirlər, görülmüş işlər haqqında yığcam hesabatı ictimaiyyətə çatdırmağı faydalı hesab edirik.

Milli Elmlər Akademiyası 3 noyabr 2023-cü il tarixdə dövlət səviyyəsində təsdiq olunmuş "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nizamnaməsi"nin müəyyən etdiyi istiqamətlər və səlahiyyətlər əsasında fəaliyyətini davam etdirir. Bundan başqa, AMEA Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 30 sentyabr 2022-ci il tarixdə təsdiq etdiyi "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının strukturunun və işçilərin say haddinin təsdiq edilməsi haqqında" qərarına uyğun olaraq tabeliyində olan 11 elmi-tədqiqat institutu, regionlarda yerləşən 2 Elmi Bölmənin, 2 Elmi Mərkəzin və Ensiklopediya Mərkəzinin fəaliyyətinin istiqamətləndirilməsi, əlaqələndirilməsi, yeniləşdirilməsi və inteqrasiya proseslərinin həyata keçirilməsi ilə məşğuldur.

Əsasən humanitar və ictimai elmlər üzrə elmi-tədqiqat institutlarını əhatə edən AMEA-da müstəqil dövlətçilik idealları və dərsəri, azərbaycançılıq ideologiyası, ölkəmizin tarixi, folkloru, ədəbiyyatı, incəsənəti, Azərbaycan dili, arxeologiya, etnologiya, əlyazmaların tədqiqi, ədəbi-mədəni əlaqələrin, xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin öyrənilməsi istiqamətində tədqiqatlar aparılır, konfranslar təşkil olunur, müzakirələr aparılır, dissertasiyalar müdafiə edilir, monoqrafiyalar yazılır, təkliflər və tövsiyələr hazırlanır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 10 yanvar 2024-cü il tarixdə yerli televiziya kanallarına verdiyi müsahibədə irəli sürdüyü "Yeni tarixi dövrün milli ideologiyası necə olmalıdır" mövzusunda bir neçə dəfə keçirilən müzakirələrdə milli ideya məsələsinə dair konseptual elmi baxışlar formalaşdırılmışdır. Eyni zamanda, müstəqillik şəraitində Azərbaycanın çoxxətli fəaliyyətinin əsaslı şəkildə tədqiq edilməsi, bu mövzularda monoqrafik tədqiqatların hazırlanması, xalqımıza və xarici dillərdə beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması sahəsindəki boşluqların aradan qaldırılması üçün konkret tədbirlər müəyyən edilmişdir. Sovet dövründə Karl Marksın Formasiyalar nəzəriyyəsinə istinad etməklə hazırlanmış cəmiyyətin inkişaf yolunun dövrlərə bölünməsi təliminin əvəzinə ölkəmizin tarixinin, ədəbiyyatının, fəlsəfi fikrinin təkamül proseslərinin dövrələşdirilmə konsepsiyasının və inkişaf mərhələlərinin müstəqil dövlətçilik və azərbaycançılıq meyarları əsasında yenidən müəyyən edilməsi akademik elmi mühitin əldə etdiyi yeniliklərdən biridir. Eyni zamanda, milli fəlsəfə anlayışını formalaşdırılması, materialist fəlsəfə ilə yanaşı, həm də idealist fəlsəfəyə dair baxışların nəzərdən keçirilməsi istiqamətində də geniş müzakirələr təşkil edilmiş, müvafiq elmi-təşkilati tədbirlər həyata keçirilmiş, modelər formalaşdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin elan etdiyi "Heydər Əliyev İli" ilə əlaqədar AMEA-da geniş iş aparılmışdır. Dünyanın müxtəlif ölkələrinin Elmlər Akademiyaları və Universitetləri ilə birlikdə 2023-cü ildə Ulu Öndərin müstəqil dövlətçilik ideallarına və çoxxətli fəaliyyətinin ümumdünya tarixi

əhəmiyyətinə həsr edilmiş AMEA Ümumi Yığıncağının xüsusi iclası və bir neçə beynəlxalq elmi konfrans keçirilmişdir. AMEA Humanitar və İctimai Elmlər Bölmələrinin əhatə etdiyi elmi-tədqiqat institutlarında 52 monoqrafiya yazılıb nəşr edilməklə Heydər Əliyev Şünaslığının elmi əsasları işlənilib hazırlanmışdır. İki cildde nəzərdə tutulan "Heydər Əliyev ensiklopediyası"nın bölmələri müəyyən edilmiş, sözlüyü tərtib olunmuşdur.

Prezident İlham Əliyevin çağırışlarına uyğun olaraq müxtəlif elmi-tədqiqat institutlarında Qərbi Azərbaycanın tarixi, folkloru, toponimikası, əlyazmalarının tədqiqi ilə bağlı yeni şöbələr yaradılmış və fəaliyyəti təmin edilmişdir. "Qərbi Azərbaycan ensiklopediyası"nın sözlüyü hazırlanaraq təsdiq edilmiş, müəlliflər heyəti müəyyən olunmuşdur. Eyni zamanda, dövlət başçımızın türk dünyası ilə bağlı həyata keçirdiyi məqsədyönlü tədbirlərin işığında AMEA Rəyasət Heyətinin genişləndirilmiş iclasında türkologiyaya həsr edilmiş geniş müzakirələr aparılmış, ayrı-ayrı struktur bölmələrdə türk fəlsəfə tarixi və müasir fəlsəfə, türk tarixi və mədəni irsi şöbələrinin yaradılması sahəsində addımlar atılmışdır.

AMEA özünün fəaliyyət istiqamətlərini və strukturunu sovet dövründən qalma hərbi-sənaye kompleksinin inkişafına və keçmiş sovet ideologiyasının təbliğinə hesablanmış modeldən müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişaf strategiyası və dövlət başçımızın tərəfindən müəyyən edilmiş milli prioritetlər əsasında qurmaq üçün genişmiqyaslı struktur islahatları aparır. Ötən iki ilə yaxın müddət ərzində bu məqsədlə AMEA-nın strukturunda olan Tarix və Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya institutlarının bazasında dünya standartlarına uyğun şəkildə yeni adda Tarix və Etnologiya İnstitutu, Arxeologiya və Antropologiya institutları yaradılmışdır. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin çağırışları əsasında daxili imkanlar əsasında, yeni əlavə maliyyə vəsaiti və ştat tələb olunmadan Tarix və Etnologiya İnstitutunda Qarabağ müharibəsinin tarixi və Böyük Qayıdış hərəkəti, Qərbi Azərbaycan tarixi, türk xalqlarının tarixi və etnologiyası, Tarixi Etnologiya, Atropatena və Albaniya şöbələri; Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunda isə Xəzərin arxeologiyası, Məhkəmə arxeologiyası, islam arxeologiyası, arxeoloji abidələrin monitorinqi və başqa yeni şöbələr yaradılmış, həmin şöbələrin elmi istiqamətləri, elmi heyəti, vəzifələri, yaxın və uzaq hədəfləri müəyyən edilmişdir. Bu il Qarabağ ərazisində, o cümlədən qədim Azıx mağarasında Yaponiya və Almaniya arxeoloqlarının iştirakı ilə beynəlxalq elmi ekspedisiyalar təşkil olunmuşdur. Artıq Tarix və Etnologiya, Arxeologiya və Antropologiya institutlarında yeni yaradılmış şöbələrin əməkdaşlarının bu istiqamətlər üzrə Qarabağ və Zəngəzur, türk dünyası, Qərbi Azərbaycan, işğaldan azad olunmuş ərazilərin arxeologiyası, Xəzərin arxeoloji tədqiqat istiqamətində apardığı ilk tədqiqatların nəticəsi olaraq elmi hesabatlar, tövsiyələr və təkliflər hazırlamaqda, məqalələr və kitablar çap olunmaqdadır.

Rəyasət Heyətinin iclasında "Xəzər dənizinin dəyişmə səviyyəsi: problemlər və vəzifələr", "Xəzərin arxeologiyası: tarix və müasirlik" mövzularında keçirilmiş dinləmələr Akademiyada həyata keçirilən yeniləşdirmə hərəkətinin meydana çıxardığı müzakirələrdir.

Məqsədimiz aparılan yeniləşdirmə prosesləri nəticəsində yazılmış yeni elmi əsərlərin ən aktual olanlarını xarici dillərə çevirərək Avropa və Asiya ö-

öz işləri ilə məşğuldur

kələrində çap etdirməkdən ibarətdir. Bu günlərdə Xəzər arxeologiyası işini təşkil etmək üçün Xəzər Gəmiçiliyi İdarəsi ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq haqqında müqavilənin imzalanması da nəzərdə tutulur.

Qeyd etmək istəyirəm ki, qısa müddət ərzində AMEA-nın digər institutlarında, regionlardakı Bölmələrdə və Mərkəzlərdə də daxili imkanlar hesabına geniş miqyaslı struktur islahatları həyata keçirilmişdir. Müxtəlif elmi-tədqiqat institutlarında paralellik təşkil edən və ya vaxtilə lüzumsuz yerə subyektiv məqsədlərlə açılmış 15-ə yaxın şöbə, sektor, qrup ləğv edilmiş, bir neçəsi birləşdirilmişdir. Bundan başqa, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda Türk xalqlarının fəlsəfi fikirlərində paralellik təşkil edən və ya vaxtilə lüzumsuz yerə subyektiv məqsədlərlə açılmış 15-ə yaxın şöbə, sektor, qrup ləğv edilmiş, bir neçəsi birləşdirilmişdir. Bundan başqa, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda Türk xalqlarının fəlsəfi fikirlərində paralellik təşkil edən və ya vaxtilə lüzumsuz yerə subyektiv məqsədlərlə açılmış 15-ə yaxın şöbə, sektor, qrup ləğv edilmiş, bir neçəsi birləşdirilmişdir. Bundan başqa, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda Türk xalqlarının fəlsəfi fikirlərində paralellik təşkil edən və ya vaxtilə lüzumsuz yerə subyektiv məqsədlərlə açılmış 15-ə yaxın şöbə, sektor, qrup ləğv edilmiş, bir neçəsi birləşdirilmişdir.

AMEA-nın beynəlxalq əlaqələri genişləndirilmişdir. Akademiyanın tarixində ilk dəfə olaraq Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası 3 əsas beynəlxalq elmi təşkilatın: Beynəlxalq Akademiyalararası Əməkdaşlıq Təşkilatının, Beynəlxalq Elmi Şuranın, Asiya Elmlər Akademiyaları və Elmi Cəmiyyətləri Assosiasiyasının səsvermə hüququna malik olan üzvü seçilmişdir. Beynəlxalq elmi təşkilatların işində tamhüquqlü üzv kimi iştirak etmək Akademiyaya əməkdaşlarının dünya elminin nailiyyətlərini, aparıcı istiqamətlərini, problemlərini daha yaxından öyrənmələrinə, beynəlxalq tədbirlərdə bərabər hüquqlara malik olan üzv kimi daha fəal iştirak etmələrinə, dünya elminə inteqrasiya proseslərinin daha intensiv şəkildə təşkilinə imkan yaradır. Həm də beynəlxalq elmi təşkilatların üzvü olmaq AMEA-nın da dünya elmi sistemində varlığının rəsmiləşdirilməsinə və inkişaf proseslərində tərəfdaş kimi real iştirak etməsinə təminat verir. Dünya Akademiyaları ilə əlaqələr ortaq layihələrin də işlənilməsinə imkan yaradır. AMEA hazırda Çin Sosial Elmlər Akademiyası ilə "Xəzərdən Çin səddinədək" elmi layihəsini birgə icra etməklə bərabər, Bolqarıstan Elmlər Akademiyası ilə qədim Duzdağ mədəniyyəti və ilkin məskunlaşma, Özbəkistanla çoxəsrlilik ədəbiyyat tarixlərimizin qarşılıqlı hazırlanması və nəşri, Gürcüstanla Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli, Polşa ilə doktorantura üzrə Erasmus proqramı çərçivəsində yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanması, Tacikistanla Nizami Gəncəvi və Əbdürrəhman

Cami irsinin ortaq tədqiqi və sair kimi layihələrinin icrasına start vermişdir. Yeri gəlmişkən deyək ki, Gürcüstanda Şota Rustaveli adına Ədəbiyyat İnstitutu ilə 2022-2023-cü illərdə ortaq şəkildə Azərbaycan, gürcü və ingilis dillərində hazırladığımız "Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli" adlı monoqrafiya Böyük Britaniyada, dünyada məşhur olan Kembridj Universitetində kitab halında nəşr olunmuşdur. Bu, Akademiyanın bütün tarixi ərzində Kembridj Universitetində nəşr edilən azsaylı elmi tədqiqatlardan biridir və Avropada Nizami Gəncəvinin dahi Azərbaycan şairi kimi tanındırılması baxımından əhəmiyyətli addımdır.

Bundan başqa, 2024-cü ildə AMEA-da iki məşhur Nobel mükafatı laureatı ilə keçirilən görüşlər və aparılan müzakirələr də beynəlxalq elmi əlaqələrimizin inkişaf etdirilməsi baxımından çox əhəmiyyətli olmuşdur. Nobel mükafatı laureatı, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Şimali Karolina Universitetinin professoru, türk dünyasının fəxri, Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncərin AMEA-nın Ümumi Yığıncağının qərarı ilə Akademiyamızın fəxri üzvü seçilməsi və onun bu ilin iyun ayının əvvəllərində Akademiyaya dəvət olunaraq ölkə üzrə "Əziz Səncər həftəsi"nin keçirilməsi Akademik elmin üfüqlərini genişləndirilməsi baxımından əhəmiyyətli olmuşdur. Banqladешdən olan və hazırda Banqladеш Müvəqqəti Hökumətinə rəhbərlik edən Nobel Sülh mükafatı laureatı Məhəmməd Yunusla keçirilən görüş də akademik çevrəmizin yadda qalan hadisəsinə çevrilmişdir. Bu görüşlər və müzakirələr 17 noyabr 2023-cü il tarixdə AMEA-da "Nobel mükafatı: realiaqlar, problemlər və çağırışlar" mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq elmi konfransın məntiqi davamı olub, Azərbaycan elmini Nobel mükafatına layiq görülmüş məşhur dünya alimlərinin işlədikləri elmi istiqamətlərə yönəldirməyə və yeni elmi nəslə bəşəri elmi dəyərlərin tədqiqinə doğru istiqamətləndirməyə xidmət edir.

Elektron elmin inkişaf etdirilməsi sahəsində də son iki ildə AMEA-da mühüm addımlar atılmışdır. AMEA Rəyasət Heyəti Aparatında daxili imkanlar hesabına yaradılmış "Elektron Akademiya" şöbəsi Akademiyaya əməkdaşlarının elmi nailiyyətlərinin elmmetrik qiymətləndirilməsi üçün İnsan Resursları və Elmmetrik Məlumatlar Bazası (IREMB) təsis etmiş, ilk dəfə olaraq Akademiyada çalışan 1700 əməkdaşın elmi profili (onlardan 980-ni aktiv olmaqla) yaradılmışdır. Yenə də ilk dəfə olaraq AMEA-nın tərkibində olan 11 elmi-tədqiqat institutunda sağlamlıq rəqabət mühiti formalaşdırmaq məqsədilə zəruri elmmetrik göstəricilər əsasında reyting meyarları müəyyən edilmiş, elmi müəssisələrin yerinə görə sıralanması elan olunmuş və inkişaf üçün ən mühüm trendlər təşviq edilmişdir. Türkiyə Cümhuriyyətinin TÜBİTAK elmi təşkilatı ilə 2024-cü ilin fevral ayında qarşılıqlı elmi əməkdaşlıq haqqında müqavilə imzalanmış və ilk dəfə olaraq AMEA-nın 3 elmi jurnalı türk dünyası üçün mühüm əhəmiyyətə malik olan TÜBİTAK-ın Ulaqım - Dərgipark şəbəkəsinə daxil edilmişdir. AMEA Rəyasət Heyətində və elmi-tədqiqat institutlarında nəşr edilən 17 elmi jurnalın elektron bazası yaradılmışdır. AMEA-nın Humanitar və İctimai Elmlər Bölmələrinin əməkdaşlarının yüksək reytingli beynəlxalq bazalarda daxil olan elmi jurnallarda məqalələrinin çap olunmasını təşviq etmək məqsədi ilə maliyyə baxımından ilkin stimullaşdırma tədbirləri həyata keçirilmişdir. AMEA üzrə süni intellekt və rəqəmsal inkişaf üz-

rə tədqiqatların aparılması və dünya elminin bu istiqamətlərinin Humanitar və İctimai elmlər sahəsinə transformasiya edilməsi üçün müzakirələr keçirilmişdir. Bu il, 14 iyul 2024-cü il tarixdə AMEA-da "Süni intellekt və rəqəmsal inkişaf: problemlər və çağırışlar" mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq elmi konfransda elmi məruzələrlə çıxış edən xarici ölkə alimləri ilə əlaqələrimizi genişləndirməklə, həmin elmi istiqamətlərin Akademiyada tətbiqinə nail olmaq üçün tədbirlər müəyyən edilmişdir. Doğrudur, beynəlxalq təcrübədə dəqiq və texniki elmlərlə müqayisədə humanitar və ictimai elm sahələrinin yüksək reytingli beynəlxalq elmi jurnallarda iştirakı ən yaxşı halda üçdə bir nisbətdədir. Humanitar və ictimai elmlər əsasən ölkə maraqlarına, milli mənafehlərə xidmət edən tədqiqatları əhatə etdiyi üçün bu sahədə aparılıb konkret region, ölkə və xalq üçün əhəmiyyətli hesab edilən mühüm elmi nəticə beynəlxalq bazalarda təmsil olunan jurnallarda təsisçiləri, redaksiya heyətləri və ya rəyçiləri üçün heç də həmişə cəlbədicə sayıla bilmir. Burada hər hansı bir ölkənin milli və dövlətçilik maraqlarının beynəlxalq elmi ekspertlərin maraqları ilə obyektiv, çox hallarda isə subyektiv şəkildə üst-üstə düşmədiyi məqamlar da kifayət qədərdir. Bu və ya digər səbəblərdən humanitar və ictimai elmlər elmmetrik göstəricilər üzrə rəqabətdə təbii olaraq birincilik uğrunda yarışmaq imkanına malik deyildir. Çin Xalq Respublikası bu məsələni həll etmək üçün Çin Sosial Elmlər Akademiyasının bazasında və universitetlərdə humanitar və ictimai elmlər yönümlü yüksək reytingli jurnallar təsis etmək sahəsində iş aparmaqla məsələni qismən həll etməyə nail olmuşdur. Əks halda, Çin Xalq Respublikası sosialist ölkəsi olduğu üçün o ölkənin alimlərinin Çinin təcrübəsi, inkişaf prosesləri, elmi-texniki nailiyyətləri haqqında yazdıqları elmi məqalələri Qərbdə yerləşən və idarə olunan beynəlxalq reytingli jurnallarda birmənalı şəkildə qarşılanmadıqlarına görə dünyada ön mövqeyə çıxmış bu ölkənin humanitar və ictimai elmlər üzrə mühüm xidmətləri olan tanınmış elm adamları həttə öz ölkələrində arxa planda qalan tədqiqatçılar hesab oluna bilərlər. Bütün bu obyektiv və subyektiv səbəblərə baxmayaraq, AMEA Humanitar və İctimai Elmlər sahəsində çalışan elm adamlarının beynəlxalq elmmetrik rəqabətə cavab verən tədqiqatlar aparmaları, yüksək reytingli elmi jurnallarda daha çox məqalələr çap etdirmələri və beləliklə, beynəlxalq elmi mühitdə daha fəal təmsil olunmaları üçün səylərini artırmalıdır.

AMEA-nın tərkibində olan Respublika Seysmoloji Xidmət Mərkəzinin işinin daha səmərəli təşkilat istiqamətində də konkret addımlar atılmışdır. Azərbaycanın seysmoq alimlərinin Türkiyə Cümhuriyyətinin seysmoqoloqları ilə elmi əlaqələrinə daha da sistemli şəkildə qurmaq üçün 2023-cü ilin may ayında qaradaş ölkənin AFAD təşkilatı ilə qarşılıqlı əməkdaşlığa dair müqavilə imzalanmışdır. Azərbaycan seysmoloqları Türkiyənin zəlzələ baş verməsi zonalarında birgə tədqiqatlar aparmışlar. Akademiyanın Seysmoloji Xidmət Mərkəzinin bazasında "Qafqazda seysmik təhlükə riskləri və müasir mühəndislik təcrübələrinin nəticələri" mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq elmi konfransda Amerika, Türkiyə, Böyük Britaniya, Rusiya, Çin, Kanada, Orta Asiya ölkələrinin, Gürcüstanın tanınmış seysmoloq alimlərinin məruzələri dinlənilmiş, birgə fəaliyyət üçün razılıqlar sənədi qəbul edilmişdir. Seysmologiya ixtisası üzrə yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanması sahəsindəki mövcud boşluq nəzərə alınmaqla, bu ixtisas üzrə doktoranturanın yaradılması üçün müvafiq dövlət qurumları qarşısında vəsatət qaldırılması üçün addımlar atılmışdır.

Elmin gələcəyi məsələsi də AMEA-nın diqqət mərkəzində olmuşdur. Respublika miqyasında bütün elm sahələri üzrə 50 yaşa qədər elmlər doktorlarının, 29 yaşa qədər fəlsəfə doktorlarının azalmaqda olması elmlə məşğul olan bütün qurumları düşündürmüşdür. AMEA-da bu istiqamətdə zəruri elmi-təşkilatı işlər aparılmaqdadır. Akademiyanın tarixində ilk dəfə olaraq 2023-cü ildə gənc alimlər üçün AMEA-nın Gənclər mükafatı və "İlin gənc alimi" fəxri diplomu təsis edilmiş, müsabiqə təşkil olunmuşdur. Gənc Alimlər və Mütəxəssislər Şurasının tərkibi yeniləndirilmiş, gənc tədqiqatçıların xarici ölkələrdə elmi konfranslara, staj təcrübəsi keçməyə göndərilməsinə diqqət artırılmışdır. "Gənc tədqiqatçı" jurnalının dövriyyəsi ildə 4 dəfəyə çatdırılmış saylarından birinin ingilis dilində nəşri təmin edilmişdir. Yaxın gələcəkdə həyata keçirməyi planlaşdırdığımız "Gənc Akademiyaya" layihəsi də gənc elmi

qüvvələrin, elmin gələcəyinin inkişaf etdirilməsinə hesablanmışdır. Bu il 2011-ci ildən keçən 13 il ərzində ilk dəfə olaraq doktoranturaya sənəd təqdim edənlərin kəmiyyət göstəricilərinin nəhayət ki, doxsan faizə çatması elmi gəncliyin marağının artırılmaqda olduğunu göstərir və bu cəhətdən artıq bəzi ixtisaslara qəbulda rəqabət mühitinin yaranması müsbət tendensiya kimi qiymətləndirilməlidir.

Qeyd etmək istəyirəm ki, 2023-cü ildə Azərbaycan elmi beynəlxalq reyting göstəricilərində əvvəlki illərlə müqayisədə irəliləmişdir. Belə ki, Scopus bazasının elmmetrik məlumatlarına əsasən Azərbaycan Respublikası 2021-2022-ci illərdə dünyanın 203 ölkəsi arasında 92-ci yeri tutduğu halda, 2023-cü ildə 6 addım irəliləmiş 86-cı yeri qazanmışdır. Şərqi Avropanın 23 ölkəsi arasında da 2023-cü ildə Azərbaycanın reytingi yüksəlmişdir. Ölkəmiz Şərqi Avropa üzrə 2021-2022-ci illərdəki 18-ci yerdən 15-ci yerə qalxmışdır. Qonşularımız olan Cənubi Qafqaz ölkələri ilə müqayisədə də Azərbaycan Respublikasının göstəricilərində müəyyən fərq müşahidə olunur. Scopus-un hesablamalarına görə 2023-cü ildə Azərbaycan 86-cı yerdə, Gürcüstan 87-ci yerdə, Ermənistan isə 98-ci yerdə qərar tutmuşdur. Bu irəliləyişlərin qazanılmasında heç şübhəsiz ki, ölkəmizdə tərkibində elmi-tədqiqat institutları olan nazirliklərdə təmsil olunan bütün elmi qurumların və universitetlərin hər birinin özünəməxsus payı vardır.

Eyni zamanda, hesab edirik ki, Scopus-un ölçmələrinin təhlilindən çıxarılan AMEA-nın tədqiqat və sosiallaşdırma reytingində 2021-2022-ci illərlə müqayisədə 2023-cü ilə dair nəzərəcarpan müsbət irəliləyiş də elm sahəsində ölkəmizin reytinginin yüksəlməsinə akademik elmin yeniləşdirilmə sahəsindəki səylərin verdiyi töhfədir.

Əlbəttə, ictimaiyyətə təqdim etdiyimiz bu yığcam hesabat AMEA-da son iki il, 2023-2024-cü illər ərzində həyata keçirdiyimiz işlərin, başlanan yeniləşdirilmə tədbirlərinin, keçirilən elmi konfransların, çap olunan nəşrlərin heç də hamısını əhatə etmir. Sadəcə bizim və qeyd etmədiyimiz tədbirlər Akademiyamızın başlanğıc mərhələsindəki yeniləşmə proseslərinə dair əməli addımlardır. Həm də haqqında danışdığımız struktur islahatları və elmi nəticələri heç də o demək deyildir ki, AMEA-da nöqsanlar, çatışmazlıqlar, həlli zəruri olan problemlər yoxdur. İlk növbədə müstəqil Azərbaycanda yeni cəmiyyət quruculuğunda, azərbaycançılıq ideallarının, milli-mənəvi dəyərlərin elmi cəhətdən əsaslandırılması şəkildə tədqiq edilmiş xalqımıza, xüsusən yeni nəsillərə çatdırılmasında AMEA daha fəal çalışmalıdır. Heç şübhəsiz, beynəlxalq elmi məkanda, elmmetrik göstəricilərə əsaslanan yüksək reytingli beynəlxalq elmi bazalarda AMEA-nın yerinin və mövqeyinin artırılması da Akademiyaya Rəyasət Heyətinin qarşısında duran məsul vəzifələrdəndir. Elmin sabahını təmsil edəcək gənc istedadlı qüvvələrin hazırlanmasının da daha intensiv yolları axtarılmalıdır, həmin istiqamətdə daha fəal iş aparılmalıdır. Fikrimizə, doktorantura təhsilində Qərb ölkələrində olduğu kimi, təsdiq olunmuş tədris proqramları, fənlər üzrə kredit normaları olan tədris prosesinə keçilməsi də zamanın tələbidir.

Nəhayət, "Yeni Müsavat" qəzetində ictimaiyyətə məlumatlandırmaq üçün imkan yaradan "AMEA nə ilə məşğuldur" sualını cavablandıraraq bildirmək istəyirik ki, AMEA öz işi ilə məşğuldur, səlahiyyətlərinə aid olan vəzifələri yerinə yetirmək məqsədilə səylər göstərir, ölkəmizin digər elmi qurumları və ali məktəbləri ilə qarşılıqlı əlaqədə qarşıya çıxan problemləri birgə həll etmək üçün mövcud imkanları ilə çalışmaqda davam edir.

Hazırda AMEA özünün islahatları və yeniləşdirilmə mərhələsinin başlanğıc dövrünü yaşayır. Məlum olduğu kimi, elmdə böyük nəticələrin əldə edilməsi üçün müəyyən vaxt tələb olunur. Bütün qüvvələrimizi səfərbər etməklə və yeniləşdirilmə proseslərini məqsədyönlü şəkildə davam etdirməklə başlanğıc dövrə müəyyən edilən istiqamətlər, atılan təməllər və görülmüş hazırlıq işləri əsasında çox da uzaq olmayan illərdə daha mühüm nəticələrin əldə ediləcəyinə inanırıq.

Hörmətlə,

İsa HƏBİBBƏYLİ
AMEA-nın prezidenti,
akademik
15 sentyabr 2024-cü il
www.musavat.com

27 sentyabr - Azərbaycan tarixinin şanlı səhifəsi

27 sentyabr Azərbaycanın tarixində mühüm hadisələr baş verən gündür. Azərbaycan xalqı 44 günlük Vətən müharibəsində qəhrəmanlıqla döyüşən, ölkəmizin ərazi bütövlüyü yolunda canlarından kəçən əsgər və zabitlərini, bütün şəhidlərini dərin ehtiramla anırıq!

Bu tarix doğma torpaqlarımızı işğaldan azad etmək, ölkəmizin sərhədlərini təribatlardan qurtarmaq iradəmizin güclü təməli, Qarabağda erməni hökumətini başa çatdıracaq hərbi-siyasi gücümüzün ortaya qətiyyətlə qoyulduğu, milli ruhumuzun, milli həmrəyliyimizin öz sözünü kəskinliklə dediyi şərəfli bir tarixdir. 2020-ci il 27 sentyabr tarixi uzaq keçmişdən başlayan ədalətsiz tarixi prosesi dəyişdi. Həmin tarixdə Azərbaycan qarşı uzun illər davam edən düşməncilik və etnik dözümsüzlük siyasətinin yerinə haqlı davamızın gözəl nəticələrini — torpaqlarımızın işğaldan qurtarılması, o münbit torpaqlara əsl sahiblərinin əbədii qaytarılması, bölgədə böyük siyasi-iqtisadi proseslərin, çoxtərəfli regional əməkdaşlığın başlayacağı gerçəyi ni qoydu. 27 sentyabrdan başlayan əks-hücum əməliyyatı nəticəsində Rəşadətli Azərbaycan ordusu noyabrın 9-dək 5 şəhər, 4 qəsəbə və 286 kəndi işğaldan azad etdi. Cəbrayıl şəhəri və rayonun 90 kəndi, Füzuli şəhəri və rayonun 53 kəndi, Zəngilan şəhəri, rayonun Mincivan, Ağbənd, Bartaz qəsəbələri və 52 kəndi, Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsi və 35 kəndi, Tərtər rayonunun 3 kəndi, Qubadlı şəhəri və rayonun 41 kəndi, Xocalı rayonunun 9 kəndi, Şuşa şəhəri, Laçın rayonunun 3 kəndi, o cümlədən Ağdərə və Murovdag istiqamətlərində bir neçə strateji yüksəkliyi, Zəngilanda isə Bartaz, Sığirt, Şükürataz yüksəklikləri və daha 5 adsay yüksəklik azad olundu. 10 noyabr tarixində imzalanmış bəyanatın əsasən, 20 noyabr tarixində Ağdam rayonu Azərbaycana təhvil verildi. Beləliklə də rayonun işğal edilmiş 73% ərazisi, həmçinin Ağdam şəhəri azad olundu. Həmin üçtərəfli bəyanatın əsasən, 25 noyabr tarixində Kəlbəcər rayonu Azərbaycana qaytarıldı. Kəlbəcər şəhəri də daxil olmaqla, 147 yaşayış məntəqəsinin işğalına son qoyuldu. 1 dekabr tarixində Laçın rayonu Azərbaycana təhvil verildi. Nəhayət, 26 avqust 2022-ci il tarixində Laçın şəhəri, Zaxub və Sus kəndləri nəzarətə götürüldü. Üçtərəfli bəyanatın uyğun olaraq, Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonlarının sülh yolu ilə qaytarılması prosesi yekunlaşdı.

Azərbaycan öz torpaqlarına sahib çıxdı. Lakin, bütün bunlar sülh masasında yox, müharibə meydanında həll edildi. Müharibə hər iki tərəf üçün ağır itkilər, ölümlər, humanitar fəlakət deməkdir. 2020-ci il 27 sentyabr tarixində atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozan Ermənistan silahlı qüvvələri cəbhə boyu Azərbaycan silahlı qüvvələrinin mövqelərinə intensiv zərbələr endirməklə yanaşı, Tərtər, Ağdam, Füzuli və Cəbrayıl rayonlarının yaşayış məntəqələrini qəsdən artilleriya atəşinə tutaraq Azərbaycana qarşı növbəti təcavüzə başladılar. Hərbi qulluqçular, 11 dinc sakin, həmçinin 2 uşaq həlak oldu. Düşmənin hərbi təxribatını dəf etmək və təcavüzünə son qoymaq məqsədilə Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı, Prezident İlham Əliyev dərhal bütün cəbhə boyu əks-hücum keçməyə əmr verdi. Belə ki, buna beynəlxalq hüquqla da, mənəvi baxımdan da tam haqq çatırdı. Ərazisinin 20%-ni itirmiş, atəşkəs rejimi şəraitində belə erməni hücumlarına məruz qalmış, şəhidlər vermmiş ölkənin bundan başqa çıxış yolu yox idi!

Təəssüflər olsun ki, rəsmi İrəvanın ifrat millətçilik siyasətinin tezahürü zaman-zaman ortada olduğu halda, dünya monoetnik

dövlətə çevrilmək siyasəti ilə hərəkət edən Ermənistanın Azərbaycanın iqtisadiyyatına, mədəni irsinə vurduğu miqyasagəlməz zərər, 150 minə yaxın azərbaycanlının deportasiyasını, 300 minə yaxın insanı öz yurd-yuvalarından didərgin salmasını, şəhərləri, kəndləri dağıtmasını, günahsız insanları qətlə yetirməsini görmüdü. 30 il ərzində 1 milyondan çox azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkün həyatı sürməyə məcbur oldu. 26 fevral 1992-ci il tarixində Ermənistan hərbi birləşmələri yeddi min əhalisi olan Xocalı şəhərində dəhşətli soyqırımına həyata keçirdi. Xocalı Soyqırımı zamanı 613 nəfər, həmçinin 106 qadın, 63 azyaşlı uşaq, 70 qoca öldürüldü, 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 nəfər valideynlərindən birini itirdi, 1000 nəfər müxtəlif yaşlı dinc sakin aldığı güllə yarasından əlil oldu. İşğal zamanı mülki və təsərrüfat obyektləri ilə yanaşı, Azərbaycanın misilsiz mədəniyyət abidələri də məhv edildi. Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş qədim Azərbaycan torpaqlarında 13 dünya əhəmiyyətli (6 memarlıq və 7 arxeoloji), 292 ölkə əhəmiyyətli (119 memarlıq və 173 arxeoloji) və 330 yerli əhəmiyyətli (270 memarlıq, 22 arxeoloji, 23 bağ, park, monumental və xatirə abidələri, 15 dekorativ sənət nümunəsi) tarix və mədəniyyət abidələri var idi. O cümlədən, 40 mindən artıq eksponatın toplandığı 22 muzey, 4,6 milyon kitab fondu olan 927 kitabxana, 808 klub, 4 teatr və 2 konsert salonu, 31 məscid, 9 tarixi saray, 8 mədəniyyət və istirahət parkı, 4 rəsm qalereyası, 85 musiqi məktəbi işğal olunmuş ərazilərdə qaldı və ermənilər tərəfindən dağıldı. Bu vandalizm görə məsuliyyət var idi, amma heç bir beynəlxalq təşkilat, dövlət Ermənistanın bunu hesabətini istəmədi.

Həmçinin, münacişinin həlli üçün yaradılan bütün platformalar, formatlar əslində formal xarakter daşdı. BMT Təhlükəsizlik Şurasının Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərindən dərhal çıxarılmasını tələb edən 4 qənaməsi 27 il kağız üzərində qaldı. ATƏT-in Minsk Qrupu həmsədrlərinin qoltuğundakı portfeldə real həll modeli daşınmadı; onların bölgəyə hər gəliş-gedışı quruculara ümiddən başqa heç nə vermədi. Təəssüf ki, dəyişən heç nə yoxdur. Erməni silahlı qüvvələrinin bu ilin 12 sentyabr təxribatlarına beynəlxalq təşkilatların, ayrı-ayrı dövlətlərin yanaşması göstərir ki, Ermənistanın maraqlarını qorumaq, erməni xalqının təəssübünü çəkmək siyasəti bu gün dünənkindən daha güclü şəkildə davam edir.

Hər zaman beynəlxalq hüquqa sadiqliyini nümayiş etdirən və münacişinin danışıqlar vasitəsilə həllinə çalışın Azərbaycan isə həm müharibədən sonra imzalanmış üçtərəfli bəyanata, həm Avropa İttifaqı səviyyəsində aparılan son danışıqların məzmununa xələl gətirəcək heç bir addım atmayı. Ona görə ki, Azərbaycan yalnız sülh, dinc yanaşı yaşamaq, bölgədə əməkdaşlıq mühiti yaratmaq istəyir. Ermənistan isə hələ də təcavüzkar əməllərini davam etdirir, üçtərəfli bəyanatın şərtlərini pozmağa çalışır. Lakin unudur ki, Azərbaycan işğaldan qurtardığı torpaqlarında cənnət Qarabağın, Şərqi Zəngəzurun möhkəm təməlini atıb. Bu təməli sərhəd təxribatları əsla sarsıda bilməz.

Azərbaycan bu gün qalib dövlət kimi yaşayır, bundan sonra da Müzəffər Xalq və Qalib Dövlət kimi əbədi yaşayacaq.

Fərid MUSTAFAYEV
YAP Yasamal rayon
ETN Torpaqşünaslıq və Aqrokimya
Institutu üzrə ərazi partiya
təşkilatının sədr müavini

AZƏRBAYCAN MILLİ ELMLƏR AKADEMİYASI - 80

AMEA-da islahatların, elmi tədqiqatların dinamikaşı *elmi-nəzəri baxış*

Son dövrlər regionda Azərbaycanın yaratdığı yeni realiaqlar həyatın müxtəlif sahələrində əsaslı şəkildə hiss olunduğu kimi elm və təhsil sahəsində də öz aktuallığını, prioritetliyini qorumaqdadır. Şübhəsiz, bu uğurun təməlləri Ulu öndər Heydər Əliyevin vaxtilə, mahirənə şəkildə təsbit etdiyi siyasi-ideoloji xətdən, 20illik dövlətçilik fəaliyyətində misilsiz nailiyyətlərə imza atan, Azərbaycan tarixinin yeni məhərini yaradan mədəniyyətdə, elm və təhsildə, humanitar sahədə, siyasi əlaqələrdə, sosial sferada, iqtisadiyyatda, ordu quruculuğunda, milli maraqların təminatında inkişaf, təhlükəsizlik və dialoq paradimalarını ən yüksək şəkildə ölkənin həyatında gerçəkləşdirən, regional təşəbbüslərin prioritetinə, hədəfinə çevirən Ali Baş Komandan İlham Əliyevin strategiyasından gəlir.

Burada bir məsələni qeyd etməyi vacib hesab edirik: məhz 2024-cü il Prezident seçkiləri göstərdi ki, Prezidentlik institutunda yeni bir nəzəri-praktiki meyar əmələ gəlmişdir: Xalq öz Ali Baş Komandanını yenidən Prezident seçmək üçün seçki məntəqələrinə kütləvi axın etməyə ona öz etimad və sevgisini açıq şəkildə bildirir, öz Liderini əbədi Prezident görmək istəyir. Bu ümummilli hadisə, bir növ, 30 illik tarixi yaşantının kulminasiyasına nöqtə, böyük Zəfərin təntənəsi olmaqla yanaşı, Suverenliyin təmin edilməsi tarixi hadisəsinə insanımızı, xalqın cavab-sevgi reaksiyası idi. Sentyabrın 1-də keçirilən Parlament seçkilərində YAP funksionerlərinin üstünlüyü də bu hədəflərlə bağlıdır və ölkə başçısının ictimai-siyasi mühitdə nüfuzu, xarizması bilavasitə onun rəhbərlik etdiyi partiyanın üzvlərinə də daha yüksək etimadı şərtləndirir. Hər halda müasir və demokratik Azərbaycanda real siyasi-ideoloji və mədəni mühitə bənzərliyə bağlıdır: ölkənin milli maraqları, strateji hədəfləri, elm və təhsil sahəsi də daxil olmaqla etibarlı əllərdədir. AMEA da ənənəvi olan bir elm təşkilatı kimi bu prosesin həm iştirakçısı, həm də onun aktiv iştirakçısıdır. Şübhəsiz qeyd edilən modern strategiyaların ideoloji-siyasi hədəfləri, tarixi məqsədləri, dövlətçilik fəlsəfəsi AMEA-nın rəhbəri akademik İsa Həbibbəylinin öz çıxış və elmi məruzələrində qeyd etdiyi kimi Ulu öndər Heydər Əliyev və Prezident İlham Əliyevin siyasi xətti ilə bağlıdır və bu xətt hal-hazırda uğurla davam etdirilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, tarixi prosesin əhəmiyyəti və uğurları göz önündədir və onların əhəmiyyəti, aktuallığı və funksionallığı barədə həm praktiki, həm siyasi-ideoloji, elmi-nəzəri və s. çoxaspektli müxtəlif elmi tədqiqatlar müəmmadi aparılma da, müşahidələr və fəlsəfi analizlər göstərir ki, bu elmi tədqiqatlar siyasi, ideoloji, humanitar, mədəni, sosial, psixoloji, fəlsəfi və tarixi baxımdan, elm tarixində tədqiqat obyektini uzun müddət davam etməlidir, buna ciddi ictimai, siyasi, mənəvi, humanitar, ideoloji tələbat vardır. Azərbaycanın müasir milli maraqlarının, strateji hədəflərinin, milli ideyasının məhvəri məhz bu strategiyada təsbit olunduğundan onun nəzəri və praktiki mahiyyəti geniş auditoriyalara daima çatdırılmalıdır. Bu interpretasiya onunla bağlıdır ki, tarixin fəlsəfi dərkisi asan məsələ deyildir və üstünlük elm və sünü intellektin inkişaf etdiyi, sosial, siyasi, iqtisadi, humanitar reaksiyaların artdığı müasir dövrdə global çağırışlara elmin, sosial-humanitar-ideoloji sahənin nəzəri refleksiyaçıları tam məntiqlidir və prosesin bilavasitə fəlsəfəsi yeni dövrlə, yeni realiaqlarla bağlıdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2024-cü ilin yanvarın 10-da yerli televiziya kanallarına müsahibə verərək qeyd etmişdir: "Bu gün ölkə qarşısında duran yeni vəzifələr yeni dövrün vəzifələridir. Biz əsas vəzifəni, siz də qeyd etdiyiniz kimi, bir neçə ay bundan əvvəl həll etmişik, ölkəmizin suverenliyini tam bərpa etmişik və sentyabr hadisələri, əlbəttə ki, ümumi kontekstdən çıxarıla bilməz. Yeni, sentyabraqədər getdiyimiz yol məqsədyönlü yol idi, məqsədə hesablanmış yol idi, düzgün yol idi. İstər siyasi müstəvidə, istər hərbi müstəvidə, istər ölkəmizdə gedən proseslər nöqtəyi-nəzərdən bu hadisə bütün işlərimizin, elə bil ki, son nidası idi. Bu gün biz 2024-cü ilə suverenliyi tam bərpa etmiş ölkə kimi, xalq kimi başlayırıq. Hesab edirik ki, müasir tariximizin yeni dövrü məhz sentyabrın 20-dən sonra başlayır".

Ölkə başçısının siyasi-ideoloji çağırışından müasir elm adamları, ziyalılar, gənclər ictimai-humanitar sahə ilə məşğul olan mütəxəssislərin qarşısında qoyduğu vəzifələrdən aydın şəkildə məlumdur ki, elmin, təhsilin, iqtisadiyyatın, bir sözlə, müasir ictimai-humanitar təfəkkürün qarşısında yeni, son dərəcə vacib realiaqlar, epoxal tendensiya mövcuddur. Bu tendensiyada AMEA-nın və nəzəri-elmi tədqiqatların ciddi məsuliyyəti və vəzifə payı vardır ki, bu da bilavasitə ölkədə elmi siyasətinin həyata keçirilməsi və dövlətçilik marağının təmin edilməsi ilə bağlıdır. Yuxarıda qeyd olundu ki, indi həm ölkə daxilində, həm də regional, o cümlədən global müstəvidə yeni realiaqlar yaranmışdır. Təbii ki, mübalighəsiz qeyd edək, regional müstəvidə yaranan realiaqların bilavasitə başlıca aktoru Azərbaycandır. Bu realiaqların eger yaranmasının əsas memarı İlham Əliyev düşasından gəlir, onun həyata keçirilməsi işi elmin, təhsilin, müvafiq qurumların bilavasitə ictimai-siyasi, ideoloji-humanitar sahənin, elmi-nəzəri tədqiqatların qarşısında ölkə başçısı tərəfindən irəli sürülmüş yeni dövrə transformasiya olunmaq ideyası kimi vəzifənin fundamentallığından qaçınmalıdır. Fakt budur ki, bu istiqamətdə hər kəsin, hər bir qurum və təsisatın vəzifələri və öhdəlikləri vardır və aydın şəkildə ölkə başçısı bu ideyaların həyata keçirilməsində elmin daha çox fəal iştirakını vacib hesab edir.

Bu onu bir daha təsdiq edir ki, iqtisadi sferanın, səhiyyənin, təhsilin, herb sənayesi və s. sahələrin öz qarşılıqlı əlaqədə ciddi vəzifələr olduğu kimi, Azərbaycan elminin mədəni hesab edilən AMEA-nın da qarşısında ciddi prioritetlər, çağırışlar vardır. Bütövlükdə, son zamanlar AMEA-da həyata keçirilən islahatların bilavasitə fəlsəfəsi də qeyd olunan hədəflərlə bağlıdır. Elmi tədqiqatların intensivləşməsi, dərinləşməsi və artması ilə bərabər ictimai-siyasi, mədəni-humanitar sahələrdə də dinamika daha da dərinlən intensivləşməli, ölkə başçısının həyata keçirdiyi yeni realiaqlara adekvat olmalıdır. Bu anlamda AMEA rəhbərliyinin həm elm sahəsində, həm ictimai-siyasi, humanitar sahədəki fəaliyyəti sübut edir ki, yeni hədəflər, yeni ideyalar uğrunda bir növ Elmlər Akademiyasında yeni elmi mərhələ başlamışdır. Bu tendensiya bilavasitə yeni kommunikativ refleksiya, dialoq fəlsəfəsi, ictimai-siyasi situasiya, sünü intellekt, yeni elektron vərdişlər, yeni elmi axtarıların dərinləşməsi, multidissiplinar, interdissiplinar istiqamətlə bağlıdır. Ona görə də, səmimi etiraf edək ki, son illər AMEA-da çox ciddi islahatlar etməklə yanaşı uğurlu bir elm strategiyasının həyata keçirilməsi göz önündədir. Məsələn, qeyd olunanlara bariz nümunə kimi AMEA-da nəşr olunan ictimai-humanitar elmi ədəbiyyatın, məqalələrin, elmi əsərlərin, tədqiqatların, istər ölkə daxilində, istər xarici ərazilərdə külliyyatından aydın şəkildə görmək olar. (AMEA-nın ilik hesabatlarından bir barədə geniş məlumat əldə etmək olar.) Əlbəttə, biz burada həmin elmi tədqiqatların, fəaliyyətləri və əsərlərin, elmi nailiyyətlərin statistikasını göstərmək imkanında olmasaq da, həmin çoxaspektli işlərin, platformaların bir neçəsini burada qeyd etməyi vacib hesab edirik. Məsələn, "Elektron Akademiya", MEK Vikipediya platformaları, "Heydər Əliyev - İlham Əliyev müasir Azərbaycan liderlik fəlsəfəsi və dövlətçilik təcrübəsi", "Heydər Əliyev: dövlətçilik, milli özünüdərk, mənəvi dəyərlər", "Informasiya cəmiyyəti, sünü intellekt və IV sənaye inqilabı", "Dialoq fəlsəfəsi və müasirlik", "Müharibə və postmüharibə haqqında: Türk qaynaqlarında və orta əsr Şərqi düşüncəsində", "Values and gender equality in family: Azerbaijan, Bulgaria, Turkey", "Vətən müharibəsi tarixi: Şəxsiyyət faktoru", "Zəfər yolu: Qarabağ savaşından Şuşa bəyannaməsinədək", "Şuşanın maddi-mədəni irsi(epiqrifik abidələr əsasında) monoqrafiya və ki-tablara gürülmüş işlərin iştirakından kiçik bir hissə kimi qeyd oluna bilər.

Həmçinin AMEA-da nəşr olunan "Sosial Elmlər", "Elmi əsərlər", "Şərqi fəlsəfəsi", "Azərbaycan tarixşünaslığı", "Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı", "Azərbaycan şərqşünaslığı" və s. kimi onlarla elmi-tədqiqat jurnalları; Elektron kitabxananın yaradılması, elmi tədqiqatla dair dissertasiyaların elmi rentabellişinin müəyyənləşdirilməsi üçün Elmi tədqiqatların əlaqələndirilmə şurası, institutların daxilində Elmi şuraların işləri qeyd olunan fəaliyyətlə yalnız bir qismidir.

Fənlərəsi tədqiqatların metodoloji istiqamətləri, sünü intellekt istiqamətində tədqiqatlar, davamlı inkişafın sosiologiyasının tədqiqı, tarixi, ədəbi, milli-mənəvi, siyasi-ideoloji və s. istiqamətdə araşdırmalarla AMEA fəaliyyətində ciddi öncüllük təşkil etməklə yanaşı, elmi konfransların, simpozium və forumların da təşkilı xüsusi əhəmiyyəti kəsb edir. Ölkənin əsas strateji xəttinin təbliğı və elmi-nəzəri aspektlərdən tədqiqatlarla cəlbı, geosiyasi problemlərin elmi araşdırılması, elm və siyasətdə dialoqun təşviqi, ölkədə siyasi dialoqun institutlaşması istiqamətdə də araşdırmaların əsas hədəfini təşkil etməkdədir.

AMEA-da nəşr olunan kitablar, monoqrafiya və məqalələrin zənginliyi təsdiq edir ki, ölkənin elm, mədəniyyət, humanitar, siyasi-ideoloji sahədə strateji hədəflərinin həyata keçirilməsi iştirakı, geosiyasi problemlərin elmi araşdırılması, elm və siyasətdə dialoqun təşviqi, ölkədə siyasi dialoqun institutlaşması istiqamətdə də araşdırmaların əsas hədəfini təşkil etməkdədir.

Şölət ZEYNALOV
AMEA-nın Fəlsəfi və Sosiologiya
Institunun aparıcı elmi işçisi,
fəlsəfi üzrə fəlsəfi doktoru, dosent

Müasir dövrdə Xəzər dənizinin səviyyə dəyişmələri: *nəticələr və səbəblər*

Xəzər dənizi dünyada ən böyük qapalı su hövzəsidir. Burada Yer kürəsində mövcud olan göl sularının 40 faizdən çoxu toplanmışdır. Xəzərin ən mühüm xüsusiyyəti "pasportu" onun su səviyyəsinin daima qalxması və enməsidir.

Xəzər dənizinin səviyyəsinin kəskin dəyişməsi Azərbaycan Respublikası sahil ərazisində ekoloji, sosial - iqtisadi, demoqrafik və digər problemlərin yaranmasına səbəb olmuşdur.

Dənizin səviyyəsi son 100 ildə 3 dəfə kəskin dəyişmişdir.

Dənizin orta illik səviyyəsi 1929 - 1977 - ci illərdə 3,2 m enmiş, 1978 - 1995 - ci illərdə 2,5 metrə qədər yüksəlmiş, 1996 - 2023 - illərdə 2.00 m-ə qədər azalmış və hazırda da enməkdədir. Sonuncu qalxma prosesi nəticəsində Respublikamızın təqribən 850 km uzunluqlu sahil xətti zonasında 50 min hektara qədər torpaq sahəsi su basmaya məruz qalmışdır. Bu subasma ərazisinin 80 faizi dənizsahili ərazimizin cənub hissəsinə - Kür çayı mənsəbindən - Astarayaq mənsəbinə qədər ərazilərin payına düşür.

Qeyd etmək lazımdır ki, Xəzəratrafı 5 ölkə içərisində dənizin səviyyəsinin qalxıb - enməsindən ən çox ziyan çəkən Azərbaycan Respublikasıdır. Hal - hazırda Xəzərsahili ərazidə əhalimizin yarından çoxu, sənaye potensialının isə 80 faizə qədər yerləşir. Xəzər dənizinin səviyyəsi 1978 - 1995 - ci illərdə kəskin qalxması zamanı sahil zonasında yerləşən sənaye və kənd təsərrüfatı infrastrukturlarına xeyli zərər vurmuşdur. Təqribi hesablamalara görə Respublikamızın xəzərsahili zonasında yerləşən sənaye və kənd təsərrüfatı obyektlərinə dəyən ziyanın məbləği 2 milyard ABŞ dolları məbləğində qiymətləndirilmişdir (o zamanlı qiymətlərə).

Xəzər dənizinin səviyyəsi 1996 - cı ildən başlayaraq enməkdədir. Bu proses nəticəsində dəniz sahilində xeyli uzaqlaşmışdır (bəzi ərazilərdə 100, 200, 500, və 1000 metrə qədər). Əvvəllər su basmış torpaq əraziləri su altından çıxaraq sahil zonasında neqativ ekoloji halların yaranmasına səbəb olmuşdur. Təqribi hesablamalara görə Respublika üzrə bütün sahilboyu ərazidə 38000 ha torpaq sahəsi dəniz altından çıxmışdır. Bu proses nəticəsində ən böyük ziyanlar dəniz gəmiçiliyinə, kənd təsərrüfatına, neft - qaz sənayesinə, balıqçılıq təsərrüfatına, kurort - reaktivasiya obyektlərinə s. sahələrə deyir.

Əvvəllər (20 - 25 il qabaq əsas lozunq "Xəzərdən qorunmaq (üstümüzə gəlir), indi isə onu qoruyacaq (bizdən uzaqlaşır, çəkilir)

Xəzər dənizinin səviyyəsi hazırkı durumundan (- 28,60 mBS, mütlək yüksəklik) 1.5 m aşağı düşsə, yəni (-30 mBS) olarsa (bunun ehtimalı çox böyükdür) Azərbaycan dənizsahili zolağında aşağıdakı proseslər baş verə bilər:

I. Nabran-Şabran sahil ərazisində bəzi yerlərdə dəniz 4-5 km geri çəkile bilər.

II. Abşeron yarımadası ərazisində:

- Yarımadaın şimal-şərq və şərq hissələrinin konfigurasiyası xeyli dəyişəcək

- Şimali və cənubi Abşeron körfəzləri xeyli dayazlaşacaq

- Pirallahı adası Çilov adası ilə birləşə bilər

- Qum adası Sultan burunu ilə birləşə bilər.

III. Cənub - qərb ərazisində:

- Sanqaçal, Ələt, Pirsaat, Bəndovan burunları arasındakı ərazilərdə bəzi sahələrdə dəniz 10-12 km - ə qədər geri çəkile bilər.

- Xüsusilə, Neftçala rayonunda sahilboyu kəndlərinin ərazilərində mühüm geomorfoloji dəyişikliklər baş verə bilər

- Lənkəran-Kerqanrud burnuna qədər ərazidə dəniz 2-3 km geri çəkile bilər

- Qızılbaş körfəzinin xeyli ərazisi (yarıya qədər) tamamilə quruya bilər
- Kür çayı deltasında dayazlıqlar və kiçik adaların yaranmasına səbəb ola bilər

IV. Bakı buxtasında:

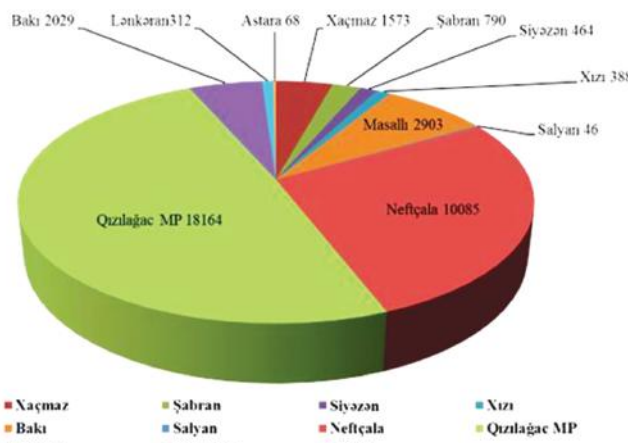
- Buxtanın sahəsi və su həcmi 2 dəfəyə qədər azala bilər

- Külək dalğalarının hündürlüyü 3 dəfəyəqədər, suqovma-gətirmə dalğalarının hündürlüyü 2 dəfəyə qədər azala bilər

- Buxta ilə dəniz arasındakı su mübadiləsi üç dəfəyə qədər azala bilər

Xəzər dənizinin su səviyyəsinin dəyişmə səbəbləri aşağıdakılardır:

Azərbaycan Respublikasında inzibati rayonlar üzrə dəniz altından çıxmış sahil əraziləri (ha)

İqlim, tektonik, antropogen və helio - kosmik faktorlar

1. İqlim faktorı. Xəzər dənizinin səviyyəsi su balansını tənzimləyir və təyin edir. Belə ki, su balansının həmişə mədəxil, həm də məxaricini müəyyən edən elementlər iqlim parametrləridir. Su balansını tənzimləyən metodlardan dəniz səviyyəsinin çoxillik və mövsümi dəyişmələrini tədqiq etmək üçün istifadə edilir. Metodun əsasını istənilən qapalı su hövzəsində olduğu kimi onun səviyyəsinin daxil olan (mədəxil) və oradan çıxan (məxaric) su miqdarları arasındakı münasibət təşkil edir. Belə ki, mədəxil məxaricdən çox olduqda səviyyə artır, əks olduqda isə azalır. Xəzər dənizinin su balansının mədəxilini çay axımları, atmosfer yağıntıları və yeraltı axımlar, məxaricini isə bilavasitə dəniz səthindən buxarlanma və Qara-Boğaz-Qol körfəzinə axım (nəticədə buxarlanmaya sərf edilir) sular təşkil edir. Burada əsas rolunu çay axımları (mədəxil 85 faizi) və buxarlanma (məxaric 95 faizi) oynayır.

2. Tektonik faktor. Bu konsepsiya əsasən dəniz səviyyəsinin dəyişməsi 2 növ proseslə əlaqədardır:

- Yer qabığının şaquli və üfüqi hərəkətləri, dib çöküntülərinin toplanması, seysmik proseslər və yer təkindən daxil olan sular

- Dib səth qatının sıxılması və genişlənməsi - "qubka effekti" - (zəlzələlər, vulkanlar və ya digər tektonik proseslər) nəticəsində yeraltı suların artması (sıxılma) və azalması (genişlənmə) ilə əlaqədardır.

Xəzər dənizi regionunda müasir tektonik proseslərin xarakteri göstərir ki, dəniz dibinin və sahillərinin şaquli və üfüqi hərəkətlərinin istiqamətli müxtəlif ərazilərdə əks xarakter daşıyır, bəzi ərazilərdə qalxır, digər ərazilərdə isə enir. Bu hərəkətlərin sürəti 2,5-10 mm/il intervalında dəyişir, lakin səviyyənin müasir dövrdə illik dəyişmələri bu qiymətdən xeyli çox olub orta hesabla 8 -10 sm/il təşkil edir. Dib səth qatının deformasiyası prosesinə ("qubka effekti") gəldikdə isə onun qiymətləndirilməsi haqqında məlumatlar mövcud deyil, yalnız mülahizələr, fikirlər söylənilir.

3. Antropogen faktorlar. Bu proses insan fəaliyyəti ilə əlaqədar olub dəniz səviyyə dəyişmələrində rolunu iqlim faktoruna nisbətən çox azdır. Bu faktorun təsiri özünü 2 halda büruzə verir:

- Dənizi qıdalandırıcı çayların sularından əvəzsiz götürülməsi (istifadəsi) zamanı
- Dəniz səthinin neft təbəqəsinin və digər çirkəndiricilərin təsiri altında olması zamanı

Dənizə daxil olan çay sularından əsasən su anbarlarının doldurulması, suvarma və digər məişət - təsərrüfat işlərində istifadə üçün götürülür. Nəticədə bu proseslər çay axımlarının azalmasına və səviyyənin aşağı düşməsinə kömək etmiş olur. Son 50 ildə

nizmi tam aydın olmasa da burada Güneş aktivliyinin mühüm rolu ehtimal edilir.

Xəzər dənizi səviyyəsinin uzunmüddətli proqnozu haqqında

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi dəniz səviyyəsinin dəyişmələrinin əsas səbəbləri dəniz sutoqlama hövsəsində və akvatoriyasında baş verən iqlim parametrlərinin təradüdləridir. Bu region (Şimali Avropa və Şimali Atlantika) üzərində baş verən böyük miqyaslı müxtəlif növlü atmosfer sirkulyasiyalarının (tsiklon və antitsiklonlar) təkrarlanması ərazinin rütubət rejimi və nəticədə dənizin su balansının əsas hissəsi olan çay axımlarını formalaşdırır. Hazırda bu prosesləri proqnozlaşdırmaq elmin müasir inkişaf səviyyəsində belə qeyri - mümkündür. Bu səbəbdən Xəzərin səviyyəsinin dəyişmə proqnozunu dəqiq vermək olmur. Hazırda hətta 3 günlük hava proqnozunun özü doğru olması 85 - 90 faizə keçir.

Xəzər dənizi səviyyəsi üzrə son 4 min ildə toplanmış məlumatlar (paleogeografi, geoloji, arxeoloji, tarixi və instrumental) əsasında bərpə edilmiş əsri dəyişmələrinin periodikliyin (dövrlülük) mövcud olması müəyyən edilmişdir. Belə ki, dənizin səviyyəsi 200-230 il qalxır və həmin müddət qədər də enir və bir period 400-450 il təşkil edir. Son 4 min ildə toplanmış məlumatlar əsasında 8 belə periodikliyin müəyyən edilmişdir. Həmçinin bu dövrlük Şimali Avropa və Şimali Atlantika ərazilərinin iqlimində də öznü büruzə verir. Dənizin sonuncu ən yüksək səviyyəsi 1800-1805-ci illərə təsadüf edir, o illərdən başlayaraq dəniz səviyyəsi ümumi halda enmə mərhələsindədir, Səviyyənin gedişindəki periodikliyi (200-230 il) nəzərə alsaq, onda səviyyənin XXI əsirin ortalarına qədər azalmasını gözləmək olar. Həmçinin səviyyə üzrə son 180 ildə aparılmış instrumental ölçü qiymətlərinin təhlili göstərir ki, səviyyənin ümumi enmə mərhələsində 30-35 illik epizodik qalxmaya dövləri də müşahidə edilir. Bu dövrlərin əsasən Yer - Güneş əlaqələrinin təsiri nəticəsində baş verdiyi ehtimal edilir (günəşdə baş verən 35 illik aktivlik).

Son illərdə dəniz səviyyə dəyişmələri üzrə müxtəlif riyazi modellər əsasında etimallı proqnozlar hazırlanmışdır. Bu proqnozlar dəniz su balansını tənzimləyən həlli əsasında müxtəlif zaman müddətinə tərtib edilmişdir. Böyük ehtimallı (95-99 faiz) proqnozlar göstərir ki, dəniz səviyyəsi gələcəkdə enməkdə davam edəcəkdir. (2030-2040-cı illərə qədər)

Xəzər dənizinin səviyyə dəyişmələri üzrə hazırda mövcud olan proqnozların analizi göstərir ki, elmin müasir inkişaf səviyyəsində dəniz səviyyəsinin dəyişmə amplitudunu və istiqamətini dəqiqliklə müəyyən edən proqnozlar yoxdur. Bu mənada dəniz səviyyəsinin dəyişmələrinin təbii proses olduğunu qəbul etmək, səviyyənin çoxillik (geomorfoloji, geoloji, tarixi instrumental və s.) dəyişmələrini nəzərə almaq (qəbul etmək) lazımdır. Müəyyən edilmişdir ki, dəniz səviyyəsi gələcəkdə də çoxillik dəyişmələrə məruz qalacaq və səviyyənin dəyişmə amplitudu (mənfəi 25 - mənfəi 31 m mütləq yüksəklik intervalında yerləşəcəkdir). Dənizsahili zonasında insanların sosial - iqtisadi və ekoloji strategiyası səviyyənin yuxarıdakı dəyişmə diarazonuna əsaslanmalı və adaptasiya (uyğunlaşma) olunmalıdır. Bu şərtlər daxilində Xəzər dənizi həmrəg olub yaşamaq (fəaliyyətdə olmaq) lazımdır.

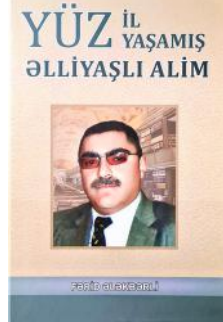
Yadda saxlamaq və nəzərə almaq lazımdır ki, Xəzər dənizinin səviyyəsi həmişə dəyişib, dəyişir və gələcəkdə də dəyişəcəkdir.

Əmir ƏLİYEV
coğrafiya elmləri doktoru,
professor

YENİ NƏŞRLƏR

Görkəmli alim
Fərid Ələkbərlinin
xatirəsinə həsr
olunmuş kitab

Bu günlərdə AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Əlyazmaların və əski çap kitablarının tərcüməsi şöbəsinin baş elmi işçisi f.ə.d., dosent Zəkiyyə Əbilovanın və araşdırmaçı yazır, jurnalist Dilçəm Əhmədinin tərtibləri olduğu "Yüz il yaşamış əllyazmalı alim (Bibliografiya, xatirə və sənədlər)" kitabı işıq üzü görüb.

Kitab görkəmli alim, biologiya elmləri namizədi, tarix elmləri doktoru, professor Fərid Urxan oğlu Ələkbərlinin xatirəsinə həsr olunub.

Kitabda alimin keçdiyi əmək və həyat yolundan, elmə verdiyi töhfələrdən, onun qədim və orta əsrlərdə yaşamış dünyəşöhəratli alimlərin sağlamlıq və təbabətlə bağlı əsərlərinin tədqiqində göstərdiyi xüsusi xidmətlərindən bəhs edilir.

Qeyd edək ki, yeni nəşrin redaktoru Mətanət Muradova, nəşiri Tural Axundov, "Ön söz"ün müəllifi f.ə.d., dosent Zəkiyyə Əbilovadır.

Ekolinqvistikaya dair 2 monoqrafiya

AMEA-nın i.Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Sosiolinqvistika və psixolinqvistika şöbəsinin böyük elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Elnurə Hüseynovanın "Ekolinqvistika: Oğuz qrupu türk dillərində flora və fauna leksikası" və "Ekolinqvistika: Oğuz qrupu türk dillərində relyef və iqlim leksikası" adlı monoqrafiyaları çapdan çıxıb.

Monoqrafiyalar 2024-cü "Yaşıl dünya" naminə həmrəylik illi" tədbirlər planı çərçivəsində AMEA İ.Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun maliyyələşdirməsi ilə işıq üzü görüb.

"Ekolinqvistika: Oğuz qrupu türk dillərində flora və fauna leksikası" monoqrafiyasında oğuz qrupu türk dillərinə daxil olan Azərbaycan, türk, türkmən və qaqaz dillərində flora və fauna leksikası müxtəlif yönərlərdən: istər müasir edəbi dillərdə, istərsə də bu dillərin dialekt və şivələrində, həmçinin mövcud xalqların ədəbiyyatlarında yer alan sözlərin yazılı və şifahi xalq ədəbiyyatlarında işlənən frazeologizmlər şəklində təhlil edilir.

Müəllifin digər kitabı - "Ekolinqvistika: Oğuz qrupu türk dillərində relyef və iqlim leksikası" adlı ikinci monoqrafiyasında isə oğuz qrupu türk dillərinə daxil olan Azərbaycan, türk, türkmən və qaqaz dillərində relyef və iqlim leksikası müxtəlif yönərlərdən: istər müasir edəbi dillərdə, istərsə də bu dillərin dialekt və şivələrində, həmçinin mövcud xalqların ədəbiyyatlarında yer alan sözlərin yazılı və şifahi xalq ədəbiyyatlarında işlənən frazeologizmlər şəklində təhlil edilir.

Hər iki monoqrafiyanın baş redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor Nadir Məmmədovdur.

SÖZÜ VƏ İZİ QALAN ALİM

Azərbaycanın görkəmli tarixçisi və şairi Şahin Fazil Fərzəliyev 18 avqust 2024-cü il tarixində 84 yaşında vəfat etdi. Bu itki AMEA əməkdaşları ilə bərabər, ölkəmizin elmi və ədəbi ictimaiyyətini də çox kədərləndirdi. Çünki tarix elmləri doktoru, professor Şahin Fazil sıradan bir elm adamı və şair deyildi. O, fars dilini mükəmməl bilən, ərəb dilinə və klassik osmanlı türkçəsinə yaxından bələd olan mənəbəşünas alim idi.

Bu on minlərlə beyt deməkdir. Onlarla dəyərli elmi əsərin, yüzlərlə elmi məqalənin müəllifi idi. Bununla belə, elmi təvazökarlığı bütün tədqiqatçılara ən canlı nümunə idi. Elmdə də, həyatda kimi rast gəlinən nöqsanlarla, "başabələ" alimlərlə barışa bilmirdi.

Poeziyasına tarixçiliyi dərinlən si-
rayət etmişdi. Bir sıra şeirləri birbaşa tariximizin nəzmlə mahirane təsviri və təhlili idi.

Şahin Fazil təqribən beş min səhifəlik beş divanın müəllifi idi. Klassik divan ənənəsini yaşadan və inkişaf etdirərək poeziya xəzinəmizə dəyərli töhfə vermişdi. Bütün şeirlərinin, o cümlədən qəzələrinin dili dup-duru ana dilimizin zənginliyini nümayiş etdirirdi.

Akademik İsa Həbibbəyli Şahin Fazilin 80 illiyi ilə əlaqədar nəşr edilən "Qocalığın mübarək!" kitabına yazdığı ön sözdə deyirdi: "Hər şeydən əvvəl, qeyd olunmalıdır ki, Şahin Fazil XX əsrdə ölkəmizdə ilk mətbu "Divan" yazan, divanlarının sayını tədricən beşə çatdıran və qəliz dillə müasir qəzəlxanlara, özünün təbiri ilə desək, "divan tutan" şairdir".

Şahin Fazil demək olar ki, Azərbaycan şeirinin bütün janrlarında və vaxtlarında yazırdı: qəzəl, qəsidə, qitə, məsnəvi, mərsiyə, minacət, nət, surud, rübai, tənqis, tərcibbənd, müxəmməs, bayat, sonet, xoyrat, hayku və sairə. Onun divanlarında Allahın, Peyğəmbərin (ə), Peyğəmbər nəslinin vəsfinə dair onlarla minacəti, nəti, qəsidələri hər biri öyüd - nəsihətə, hikmət və əxlaqi dəyərlerle zəngindir.

Müəllifi olduğu "Təzkireyi-Şahin"də 120 şair-qəzəlxanın haqqında məlumat verirdi. Onun hər bir janrdakı yazdığı şeir həm klassik ənənəyə uyğundur, həm də müasirdir, bu günle, hayatla səsləşir. Onun müxəmməsləri olduqca ilginçdir. Hətta unudulmaqda olan, misralarının biri başqa dildə, digəri ana dilində olan müləmmə janrına da müraciət etmişdir.

Şahin Fazili həmkarlarından, bir çox tədqiqatçılardan fərqləndirən cəhətlərdən biri onun gətirdiyi ölkələrdən: İran, Türkiyə, Kipr, Yaponiya və b. döndükdən sonra çox maraqlı səfərlərə yazmasıdır.

Şahin Fazil həyat yoldaşını vaxtsız itirəndən sonra ömrünün son 22 ilini tənhalıqda keçirsə də, həyatda və cəmiyyətdə tənha deyildi, övladları Şəhanə və Ülviyyəyə ata kimi çox bağlı idi, dostları, həmkarları, elmi rəhbəri olduğu və çoxunun namizədlik və doktorluq dissertasiyalarını uğurla müdafiə edən yetirmələri hər zaman onun diqqət və qayğı mərkəzində idi.

Şahin Fazil sözün bütün mənalarında təmiz adam kimi: heç vaxt heç bir iş müqabilində təmənna güdməyən, rüşvətə və rüşvət alana dərin nifrət bəsləyən, təmiz həyatı ilə fəxr edən şəxsiyyət kimi haqlı nüfuz qazanmışdı.

2023-cü ilin dekabrında yazdığı "Haray" şeirində Şahin Fazil planetimizin bütün kainatın xilası üçün şair harayı çəkirdi. Təbiətdən və tarixdən ilham alırdı. Elmi fəaliyyəti ilə əlaqədar onlarla ölkəyə səfər etmiş və gələcəkdə dəyərli ilk mənəbəyə çevriləcək Səfərlərdən yazmışdı.

Şahin Fazil cismən aramızda olmasa da, onun ruhu, şairi, bədii və elmi əsərləri bizimlədir. Demək o, ürəklərdə, yaddaşlarda, doğmalarının və dostlarının qəlbində yaşayır.

Eynulla MƏDƏTLİ

AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya
İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor
müavini, tarix elmləri doktoru,
Fövqəladə və səlahiyyətli səfir

Redaksiya heyəti:

İsa Həbibbəyli, Arif Həşimov, Dilqəm Tağıyev,
İbrahim Quliyev, Nərgiz Paşayeva, Rəsim Əliquliyev,
Tofiq Nağıyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Cəmil Əliyev,
İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Təvazökarlıq şərəf pilləsidir

Professor Məmmədhasən Qəmbərlinin əziz xatirəsinə

Adi günlərdən biri idi, yaxınlarda kitabı çıxacaq biri kimi monoqrafiyamın üzərində işləyirdim. İbn əl-Mu'təzz və Xaqani Şirvani yaradıcılığı arasında oxşarlıq görüb akad. İ. Y. Kraçkovskinin kitabını göturdüm. Kitabdakı qeydləri gördə artıq Xaqani yaddan çıxdı. Çünki o qeydlər bu qiymətli kitabı mənə hədiyyə verən Məmmədhasən müəllimə aid idi. İbn əl-Mu'təzzin hikmət dolu əxlaqi kəlamlarından ibarət "الاداب كتاب" - "Ədəb barədə kitab"ı və Məmmədhasən müəllimin qeydləri. Bəzi kəlamların qarşısına işarə qoyulub, bəzilərinin qarşısına tərcüməsi yazılıb. İşarə qoyulan kəlamların əksəriyyəti alimlərlə, aqillərlə bağlıdır. Tərcümə olunan kəlamlardan biri belədir: "Təvazökarlıq şərəf pilləsidir". Zənnimcə, məhz təvazökarlıq Məmmədhasən müəllimi ən gözəl karakterizə edən kəlmələrdən biridir.

Filologiya elmləri doktoru, professor Məmmədhasən Qəni oğlu Qəmbərlinin tərcümeyi-halını qısa belə xarakterizə etmək olar: 1935-ci ildə Güney Azərbaycanın Ərdəbil şəhərində anadan olub. Uşaq yaşlarında Arazın o tayında baş verən siyasi hadisələrə görə ailəsi ilə birlikdə Arazın bu tayına mühacirət edib, Şəki şəhərində məskunlaşmış. Ali təhsilini Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) Şərşünaslıq fakültəsinin ərəb filologiyası şöbəsində alıb. 1963-cü ildən etibarən Elmlər Akademiyasında - əvvəlcə Ziya Bünyadov adına Şərşünaslıq İnstitutunda, daha sonra Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda elmi fəaliyyətlə məşğul olub. Misir şairi Hafiz İbrahimün poeziyasını araşdırmış və namizədlik dissertasiyasını da bu mövzuda müdafiə etmişdir. Yeni Misir poeziyasının inkişaf yolunu öyrənən tədqiqatçı bu sahədə araşdırmalarını davam etdirmiş, Aida İmanquliyeva, Vilayət Cəfərov, Zərdüşt Əlizadə kimi digər ərəbşünas-alimlərimizlə birgə elmi məqalələr yazmış, Azərbaycan Sovet ədəbiyyatı nümunələrindən ərəb dilinə tərcümələr etmişdir.

İşlədiyi həmin mövzularda, Məmmədhasən müəllimin öz sözləri ilə desək, tam üreyincə olmayıb. Çünki o, öz milli mənsubiyyətinə, Vətəninə ürəkdan bağlı olan tədqiqatçılardır. 1994-cü ildə onu Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutuna gətirən də məhz bu bağlılıq olmuşdur. Burada o, Cahiliyyə dövründən başlayaraq XX əsrin ortalarına qədərki ərəb qaynaqlarında türkə olan münasibəti araşdırmaq qərarına gəlir. Zənnimcə, bir türk kimi öz kökünə qəlbən bağlı olması tədqiqatçıını belə bir ağır yükün altına girməyə sövq edib.

M. Qəmbərli 2003-cü ildə "Ərəb ədəbi-bədii qaynaqlarında türk" mövzusunda doktorluq dissertasiyası kimi müdafiə edərək böyük bir uğura imza atır. 1998-ci ildə həmin dissertasiya əsasında yazılmış "Ərəb ədəbi-bədii qaynaqlarında türk" monoqrafiyası çap olunur. Beş fəsildən ibarət bu dəyərli əsərdə şifahi ərəb ədəbiyyatından başlayaraq təvazökarlıq qədər ərəb ədəbi-bədii qaynaqlarında türklə

rə aid fikirlər müqayisəli təhlillər əsasında öyrənilmiş, məntiqli nəticələr əldə edilmişdir.

Klassik ərəb nəsrinin görkəmli nümayəndələrindən olan Cahizin "Mənaqibu əl-ət-rak" ("Türklərin fəzilətləri) risalesinin geniş təhlili isə tədqiqatın ana xəttini təşkil edir. Əsərdə şifahi ərəb ədəbiyyatına, şahiliyyə dövrü poeziyasına, hədislərə, orta əsrlərə aid digər mənbələrə və nəhayət, yeni dövrə aid nümunələrə tarixi ardıcılıqla müraciət edilmiş və ədəbi-bədii tədqiqatlarda türkün təkamül yolu geniş şəkildə işıqlandırılmışdır.

Mooqrafiya qardaş Türkiyədə də böyük maraqla qarşılanır. Prof. dr. Zekeriya Kitapçı "okuyucularına milli, dini, əxlaqi, tarixi uyarı-

ci və ibret verici mesajlar sunan bu əsərin, Türk və Arap dünyası üçün, tüm İslam aləmi üçün hayır qazandıracağını umuyorum" deyərək, əsərin Türkiyədə də nəşr edilməsini və başqa dillərə tərcümə edilməsini məsləhət görmüşdür.

Öz soykökünə, tarixinə laqeyd olmayan, damarlarında türk qanı axan hər kəs bu kitabı oxumalı və tədqiqatçının qədim mənbələri incələyərək, bəşər tarixində türkün rolu ilə bağlı ortaya qoyduğu elmi faktları beyninin süzgəcindən keçirməlidir.

M. Qəmbərlinin qiymətli araşdırmalarından biri də Məmməd Peyğəmbərin (s.a.s.) kimliyi, həyatı və fəaliyyəti, hədisləri ilə bağlı olub. Belə ki, 2006-cı ildə çapdan çıxmış "Həzrəti Məhəmmədin hədislərində ümumbəşəri dəyərlər" kitabında əsas məqsəd Peyğəmbərimizin (s.a.s.) hədislərindəki ümumbəşəri dəyərlərin mahiyyətinin açıqlanması və hədislərdəki hikmətin oxuculara düzgün açıqlanmasıdır.

Alimin tərcüməçilik fəaliyyətinə "əl-Qur'an əl-Kərim"in tərcüməsi də daxildir. 2000-ci ildə mərhum ərəbşünas alim Tariyel Bilaloğlu ilə birgə Allahın müqəddəs kəlamını dilimizə tərcümə etmişdir. Bu tərcümənin əsas məziyyətlərindən biri müəlliflərin Quranın mənətinə müdafiə etmələri, tərcüməni əlavə izahat olmadan vermələridir.

Elmi və tərcüməçilik fəaliyyəti ilə yanaşı, orta və ali məktəblərdə ərəb dilinin tədrisi ilə də məşğul olmuş 10-dan artıq kitabın, 100-ə qədər məqalənin müəllifi M. Qəmbərli elm və təhsil sahəsindəki xidmətlərinə görə müxtəlif mükafatlara layiq görülmüşdür.

Hikmət haqqında yazdığı son məqaləsində həm Şərqi, həm də Qərbi söz ustadlarının deyimləri toplanıb. Cəsarətlə deyə bilərəm ki, müəllif burada gözəl sitatları yox, ancaq özünün ruhuna, xarakterinə uyğun gələn müdrik kəlamları seçməklə, həm də öz daxili aləminin zənginliyini nümayiş etdirmişdir.

Məmmədhasən müəllim biliyinin zəkətını uzun illər ali və orta məktəblərdə öyrətməklə ödəyən bir müəllim idi

Məmmədhasən müəllim şair qəlbi bir insan idi
Məmmədhasən müəllim "Rəbbim, mənə elmin artırı"
dini buyruğuna ürəkdan əməl edən sadə bir müsəlman idi...
Allahdan Ona rəhmət diləyirik!!!

Elnarə ZEYNALOVA
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

"Vikipediya"nın Azərbaycan dili bölməsində dərinlik 46-dan 48-ə yüksəlib

Azərbaycan "Vikipediya" icmasının səmərəli və uğurlu fəaliyyəti nəticəsində "Vikipediya" virtual ensiklopediyasının Azərbaycan dili bölməsində dərinlik (keyfiyyət göstəricisi) daha iki pillə irəliləyərək 46-dan 48-ə yüksəlib. Son bir ildə dərinlik 9 pillə artıb.

Dərinlik göstəricisinin artması onu təsdiqləyir ki, "Vikipediya"da məqalə yarananların sayı artıb və xüsusilə keyfiyyətli, məzmunlu məqalələrin yaradılmasına daha çox üstünlük verilir.

Bu, həm də müxtəlif mövzular ətrafında məqalələrin yaradıldığını göstərir. Redaktəyə ehtiyacı olan məqalələr zənginləşdirilir və oxucuların istifadəsinə təqdim edilir.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının könüllü "vikipediya" qrupları məqalələrin zənginləşdirilməsində öz səmərəli fəaliyyətlərini davam etdirirlər.

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Reyaset Heyəti
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 2000

ELAN-MÜSABİQƏ

Dilçilik İnstitutu

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu ştatda vakant olan vəzifəni tutmaq üçün müsabiqə elan edir:

Qədim dillər və mədəniyyətlər şöbəsi üzrə aparıcı elmi işçi vəzifəsinə - 1 yer

Müsabiqədə filologiya üzrə fəlsəfə doktorları və filologiya elmləri doktorları iştirak edə bilərlər. Sənədlər müsabiqənin tələblərinə uyğun olaraq, elan dərc ediləndən günden etibarən 1 ay müddətində elmi katibliyə təqdim edilməlidir.

Ünvan: AZ1143, Bakı ş.,
H.Cavid pr., 117, V mərtəbə
Elmi katib: (+994 12) 5372088

Предотвратить экологическую катастрофу

В НАНА обсуждены доклады, связанные с состоянием Каспийского моря

Состоялось очередное заседание Президиума НАНА, на котором в соответствии с затронутыми Президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым вопросами обсуждены доклады, связанные с экологическим состоянием Каспийского моря.

В мероприятии приняли участие президент НАНА академик Иса Габиббейли, члены и ведущие отделами аппарата президиума и др.

Открыв заседание, академик Иса Габиббейли ознакомил присутствующих с вопросами, стоящими на повестке дня.

Вначале по случаю юбилеев были вручены Почетные грамоты НАНА академику Наргиз Ахундовой и членам-корреспондентам НАНА Гейлани Панахову и Эйюбу Гулиеву.

В своей вступительной речи академик Иса Габиббейли сообщил, что в ходе встречи президентов Азербайджана и России, которая состоялась 18-19 августа 2024 года в Баку, Президент Ильхам Алиев говорил о вопросах, которые беспокоят его в связи с экологическими проблемами Каспийского моря. Академик добавил, что главы государств пришли к согласию в связи с

предотвращением экологической катастрофы и поиском путей решения данной проблемы.

Уровень моря падает

Руководитель НАНА отметил, что в соответствии с затронутыми главой государства вопросами возникла необходимость в обсуждении на заседании президиума докладов, связанных с нынешним экологическим состоянием Каспийского моря, и подчеркнул, что будут заслушаны два доклада, посвященных колебаниям уровня и археологии Каспийского моря.

Академик Иса Габиббейли сообщил, что представленные доклады являются очередным вкладом отечественной науки в глобальное мероприятие COP29, которое пройдет в ноябре текущего года в Баку, и в Год солидарности во имя зеленого мира.

Затем заведомо Института географии имени академика Г.Алиева МНО доктор географических наук, профессор Амир Алиев выступил с докладом "Колебания уровня Каспийского моря в современный период: причины и следствия", в котором сообщил, что за последние 100 лет уровень Каспийского моря резко менялся трижды, в 1930-1977 гг.

среднегодовой уровень моря снизился на 3,2 метра, в 1978-1995 гг. повысился до 2,5 метров; этот процесс привел к затоплению почти 50-ти тысяч гектаров земельных участков в прибрежной зоне длиной примерно 850 км.

Сказав, что в 1996-2023 гг. уровень Каспийского моря снизился на 2 метра, ученый добавил, что этот процесс продолжается и в настоящее время, за истекший период в прибрежной зоне республики на поверхности земли было зафиксировано 38 тысяч гектаров земельных участков.

Археология Каспия: история и современность

Профессор Алиев продолжил: "Среди пяти прикаспийских государств наиболее пострадавшим от колебаний уровня моря государством является Азербайджан. В настоящее время в прибрежной части Каспийского моря проживает более половины населения, здесь расположены до 80 % промышленного потенциала страны. Резкое повышение уровня Каспийского моря в 1978-1995 гг. нанесло значительный урон про-

мышленной и сельскохозяйственной инфраструктуре, расположенной в прибрежной зоне".

Ученый сообщил также, что если нынешний уровень Каспийского моря (- 28,5 БСВ) понизится еще на 1,5 метра, в прибрежной зоне Набрань-Шабран, на территории Абшеронского полуострова, в Бакинской бухте, на юго-западе Каспийского моря в целом возникнут крупные экологические проблемы.

В ходе своего выступления географ озвучил свои предложения, связанные с решением экологических проблем Каспийского моря.

После прослушивания доклада состоялись дискуссии, президиум принял ряд важных постановлений.

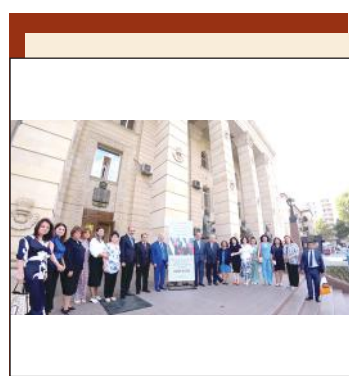
Далее заведомо археологии Каспийского моря Института археологии и антропологии доктор исторических наук Аббас Сеидов выступил с докладом "Археология Каспийского моря: история и современность". В докладе говорилось, что во второй половине XX века на передний план были выдвинуты вопросы, связанные с проведением в Азербайджане подводных археологических исследований. По распоряжению Совмина Азербайджанской ССР от 24 июля 1968 года и по постановлению АН от 9 августа 1968 года были начаты подготовительные работы, связанные с изучением подводных историко-археологических памятников Каспия.

За счет внутренних ресурсов

Научным консультантом был назначен доктор исторических наук Зелик Ямпольский, практические работы были поручены археологу и водолазу Виктору Квачидзе, который, начиная с 1968 года, на протяжении 19-ти лет проводил исследования на побережье и островах Каспийского моря, вследствие чего было обнаружено более 4000 образцов материальной культуры. Исследования велись на мысе Шувелян, в восточной части Абшеронского полуострова напротив мыса Гюргян, Бакинской бухте, Сабаильской подводной крепости, на мысе Бяндован и т.д.

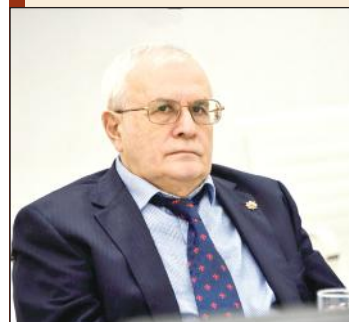
В докладе было подчеркнуто, что в соответствии со структурными реформами, которые проводятся в НАНА, постановлением Президиума НАНА в прошлом году в структуре ИАА за счет внутренних ресурсов был создан отдел археологии Каспийского моря, деятельность которого направлена на проведение подводных исследований на Каспии, археологических исследований в прибрежных зонах и в других водных бассейнах.

(продолжение на стр.10)

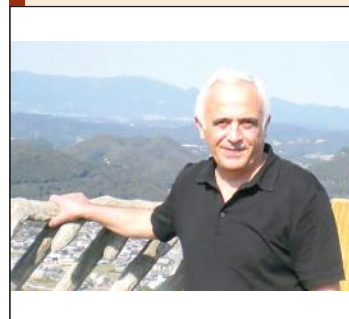
Чрезвычайно важное единство

стр. 10 ⇨

Главный критерий - уровень полезности

стр. 11 ⇨

Энергия Солнца неисчерпаема

стр. 11 ⇨

Caspian Sea research was discussed at the Azerbaijan National Academy of Sciences

page 12 ⇨

Чрезвычайно важное единство

Сотрудничество с тюркским миром является одним из главных приоритетов государственной политики

История добрососедских отношений между Азербайджаном и странами тюркского мира, имеющими общие корни, религию, культуру и зачастую язык, расширилась после восстановления независимости Азербайджана в 1991 году благодаря политическим, военным, литературным, научным и культурным связям, установленным в период президентства общенационального лидера Гейдара Алиева.

XXI век - время научно-технического развития и прогресса всего тюркского мира. Многосторонние отношения сотрудничества тюркских государств с мировым сообществом охватывают большую географию. История связей Азербайджана с ними имеет древние корни. На современном этапе отношений Азербайджанская Республика установила дипломатические, политические, экономические, культурные и научные отношения с Турцией, Казахстаном, Узбекистаном, Кыргызстаном, Туркменистаном и др.

Общий алфавит - уже реальность

По мнению заведующего отделом тюркских языков Института языкознания имени Насими НАНА доктора филологических наук, профессора Исмаила Кязимова, культуру понимания тюркских народов сформировал общий алфавит. "Современный тюркский мир, - отметил ученый, - переживая новый этап подъема и будучи активно вовлеченным в процесс интеграции, создает чрезвычайно важное единство. Понимание языка - серьезный фактор в этой области. Для этого обязательно должен быть общий язык общения, единая алфавитная система. Тюркский стал для нас единым разговорным языком. А сегодня еще и общий тюркский алфавит стал реальностью. Возможность испытать радость взаимопонимания - это и культура поведения, и политическая культура. Когда люди понимают друг друга, они становятся ближе".

Безусловно, такой близостью и была продиктована повестка дня Международной конференции "Азербайджано-узбекская модель тюркского мира", которая состоялась в Гянджинском региональном отделении (ГО) НАНА и была организована сразу несколькими структурами - городской исполнительной властью, академическим Институтом литературы имени Низами Гянджеви, Ташкентским госуниверситетом узбекского языка и литературы имени Алишера Навои и региональным отделением Академии наук, в здании которого в рамках конференции состоялось открытие Центра узбекского языка и культуры имени великого узбекского мыслителя.

Создание центра было осуществлено по инициативе ученых двух стран - Меморандум о его создании был подписан председателем ГО

академиком Фуадом Алиевым и ректором ТГУУЯЛ академиком Шухратом Сираджаддиновым, который вместе с другими гостями и стал первым посетителем центра.

Мост между народами

Особое внимание узбекский ученый обратил на высокохудожественное оформление и богатый книжный фонд центра, в котором представлены книги и другие печатные материалы, содержащие произведения Алишера Навои - великого мастера поэтического слова и мысли тюркского духовного мира, а также научные и публицистические материалы, посвященные его творчеству, миниатюры, иллюстрации, фотографии и другие ценные экспонаты.

Здесь также представлены образцы бессмертных произведений и научных исследований наследия

Академик Иса Габиибейли: Мы много лет тесно сотрудничаем с учеными тюркских государств в области истории, лингвистики и литературы, а сейчас формируется сообщество ученых-археологов, и наша Академия наук может только поддерживать такое начинание - оно особенно глубоко символично, что зарождается в культурной жемчужине нашей страны - городе Шуша

Низами Гянджеви, а также наглядные пособия, отражающие историю азербайджано-узбекского братства и дружбы в наше время.

Именно о братстве и дружбе между нашими народами говорили в своих выступлениях академики Шухрат Сираджаддинов и Фуад Алиев, а также директор Института рукописей имени Мухаммеда Физули НАНА академик Теймур Керимли. В выступлениях ученых красной нитью прошла мысль о том, что ценное литературное наследие, созданное великим мастером слова и философом Навои, является тюркоязычным, это общее богатство и гордость тюркских народов, а новый центр в Гяндже станет мостом в развитии литературно-культурных связей между двумя народами. "Благодаря политической воле глав государств Азербайджана и Узбекистана сложившиеся между нашими странами отношения стратегического партнерства с каждым днем укрепляются и обогащаются, открываются благоприятные возмож-

ности для совместной научной деятельности, свой вклад в наши совместные исследования, бесспорно, внесет и вновь открывшийся Центр узбекского языка и культуры", - резюмировал глава Гянджинского регионального отделения НАНА.

Тюркский мир - это не только общий язык и литература. Понятие это гораздо шире, о чем свидетельствует намеченная на следующий год реализация масштабного проекта, отражающего изучение археологического наследия тюркских государств и тюркских народов.

НАНА поддерживает тюркскую археологию

Об этом во время заседания Ассоциации исследовательских институтов и археологических центров тюркского мира, состоявшегося в Шуше, заявил директор Института археологии и антропологии НАНА доктор философии по истории Фархад Гулиев. "Наша цель, - подчеркнул он, - изучение археологического наследия тюркского мира, привлечение археологических научных центров тюркских государств к научным исследованиям, проводимым в Карабахе сейчас и в будущем".

А президент НАНА академик Иса Габиибейли встретился с участниками мероприятия, на котором, кроме азербайджанских исследователей, присутствовали профессор турецкого Университета Хаджеттепе Юнус Коч, директор Национального центра археологии АН Узбекистана Фархад Максудов, директор Самаркандского института археологии Муминхан Саидов, замдиректора Института археологии АН Татарстана (РФ) Рузим Саттаров и др.

В своем выступлении на форуме академик Габиибейли акцентировал свое внимание на том, что глава нашего государства придает

Предотвратить экологическую катастрофу

В НАНА обсуждены доклады, связанные с состоянием Каспийского моря

(начало на стр.9)

Аббас Сеидов сообщил, что с 27 августа по 12 сентября 2024 года Институтом археологии и антропологии была организована Каспийская археологическая экспедиция. Были проведены археологические разведочные работы в направлении поселков Зирия и Пираллахи, которые расположены в Хазарском районе Абшеронского полуострова, а также на территории средневекового города Шахри-Гюргян, в ходе которых были выявлены обломки двух затонувших в XIX веке кораблей и образцы керамики XII-XIV вв.

После прослушивания доклада президиум принял постановление об усилении деятельности отдела археологии Каспийского моря, направленной на проведение археологических исследований в азербай-

жанском секторе Каспия и прибрежных зонах, а также новых изысканий, связанных с расположенными в прибрежных зонах археологическими памятниками, координаты которых уже известны, регистрацией и изучением обнаруженных памятников, уточнением их координат и изучением особенностей их архитектуры, составлением планов и т.д.

Затем на заседании были рассмотрены научно-организационные вопросы.

Было принято постановление о проведении при организации Президиума НАНА и на базе Института литературы имени Низами Гянджеви международной научной конференции "Азиатская литература: приоритеты и вызовы".

Для системного изучения

Также на заседании обсуждался вопрос об участии в археологических экспедициях специалистов, занятых в различных сферах науки. Академик Иса Габиибейли сообщил, что участие в работе археологических экспедиций специалистов по таким сферам, как история, этнография, лингвистика, палеогеография, архитектура, палеоботаника, палеозоология и т.д., создаст широкие возможности для системного и всестороннего изучения богатого материально-го культурного наследия нашей страны в будущем.

Учитывая вышеизложенное, президиум принял постановление об участии в археологических экспедициях при координации Института археологии и антропологии специалистов, занятых в различных сферах науки.

Помимо этого, на заседании был рассмотрен вопрос об участии НАНА на X Бакинской международной книжной выставке, посвященной 530-летию гениального азербайджанского поэта Мухаммеда Физули, которая состоится при организации Министерства культуры 3-8 октября 2024 года в Экспо-центре.

Планируется, что в выставке примут участие около 200 местных и зарубежных организаций и более 90 известных деятелей литературы, будет проведено более 200 различных мероприятий, ожидается участие около 60-ти тысяч посетителей.

Сказав, что НАНА будет представлена на выставке специальным стендом, глава НАНА дал соответствующие поручения руководителям научных учреждений и организаций.

Президиумом была создана Комиссия для обеспечения участия НАНА на X Бакинской международной книжной выставке, а также организации в рамках выставки необходимых мероприятий и дискуссий.

На заседании своими мыслями и предложениями в связи с рассматриваемыми вопросами поделились академики Ариф Гашимов, Дильгам Тагиев, Расим Алигулиев, Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, доктор исторических наук Земфира Гаджиева, профессор Керим Шукюров, доктор философии по истории Фархад Гулиев и другие.

Главный критерий - уровень полезности

Основной показатель развития науки - не количество статей и ссылок

Влияние человеческой деятельности на окружающую среду и, в частности, на изменение климата - это вопрос, который вызывает все большее беспокойство, поскольку касается жизни на Земле. Улучшение экологических характеристик, борьба с глобальным потеплением, совершенствование управления ресурсами, создание потенциала, достижение устойчивого развития и повышение уровня информированности относятся сегодня к числу основных глобальных задач, требующих неотложного решения.

находится на 93-м месте по размеру государственного бюджета (занимая 90-е место по объему ВВП и 95-е место по ВВП на душу населения).

За 1996-2020 годы вклад Азербайджана в мировую науку (доля статей наших исследователей) увеличился с 0,02% до 0,05%, а обобщенные научные показатели, т.е. количество публикаций в журналах с высоким импакт-фактором в целом, количество публикаций, на которые ссылаются ученые во всем мире, само количество ссылок, H-индекс, особенно по таким направлениям, как науки о Земле, энергетика, химия, инженерные науки, за последние десятилетия значительно выросли.

С 2014 года количество научных статей в Азербайджане увеличилось в 2,6 раза (с 670 до 1764), но из-за неудовлетворительных аналогичных показателей по медицинским наукам, стоматологии, иммунологии, микробиологии, психологии, физиологии, гуманитарным наукам и пр. в настоящее время по совокупным научным показателям Азербайджан занимает в этом рейтинге (перечень компаний, который можно упорядочить по любому из имеющихся ранжирующих показателей) лишь 91-е место среди 240 стран. По некоторым направлениям науки количественные показатели исследований в Азербайджане в целом выше средних, к примеру, в области исследований по различным направлениям: геофизика - 43, инженерная геология и геотехника - 50, геология - 51, энергетические науки - 54.

- Ибрагим муаллим, а есть ли такие сферы научной деятельности, где наши исследования не представлены вообще?

- К сожалению, есть. Азербайджанская наука не представлена вообще или представлена крайне слабо в рейтингах по таким направлениям мировой науки, как искусственный интеллект, когнитивная нейробиология, робототехника, автоматизация принятия решений, кибербезопасность, медицинские направления и т.д. Тогда как именно в этих направлениях создается наибольшее количество научных статей в мире.

За 1996-2022 годы вклад Азербайджана (доля статей) в мировую науку увеличился с 0,02% до 0,05%, а среди стран Восточной Европы вес его научных статей возрос с 0,34% до 0,64%. Позиции Азербайджана в рейтинге 2020 года различаются по разным областям науки. Так, изучение материалов Scimago Journal & Country Rank позволяет сделать вывод о том, что по конкретным исследовательским направлениям внутри научных отраслей ситуация также неоднозначна. Например, если позиции по некоторым направлениям наук о Земле (геофизике - 43-е, инженерной геологии - 54-е, геологии - 51-е, стратиграфии - 66-е) дают основание для оптимизма, то ситуация по некоторым другим направлениям (водные науки и технологии - 131-е, изучение атмосферы - 130-е, демография - 124-е, глобальные изменения на планете - 124-е, палеонтология - 112-е) довольно сложная.

- То есть серьезную озабоченность у вас вызывают, прежде всего, проблемы в науках, непосредственно связанных с глобальными изменениями окружающей среды (климата)?

- Совершенно верно. В целом, рост количества публикаций наших ученых в таких высоко престижных в научном мире журналах, как Nature, Advancing Earth and Space Science, Theory and Applications of Physical Science, Gene, Nature Communication, Analytical Chemistry, International Journal of Biological Macromolecules, Micro&Nano Letters, Biophysics и др., показывает, что, несмотря ни на что, в научных учреждениях НАНА и МНО еще сохранились группы ученых, способных продуктивно работать и получать серьезные научные результаты, достойные публикации в самых авторитетных научных журналах мира. Однако не количество статей и ссылок, а реальная возможность использовать результаты научно-исследовательской деятельности для совершенствования качества жизни, так называемый уровень полезности, являются сегодня главными показателями развития науки.

Галия ЗИСКИНД

Для стран, как развитых, так и развивающихся, необходимо, чтобы национальные власти, общественность и заинтересованные стороны понимали важность воздействия окружающей среды и изменения климата. Также нужно понимать и конкретные риски стран, связанные с ухудшением состояния окружающей среды и глобальным потеплением.

Для повышения потенциала стран в плане обеспечения защиты окружающей среды, т.е. для содействия повышению уровня информированности о ней, исследования в области экологии и управлению охраной окружающей среды чрезвычайно важно способствовать сотрудничеству и обмену знаниями между компаниями, международными организациями, научно-исследовательскими институтами, а также правительствами и гражданским обществом. Именно поэтому решение о проведении в Азербайджане COP29 при единогласной позиции международного сообщества является свидетельством доверия и уважения к нашей стране.

Об этом и многом другом наш корреспондент беседует с вице-президентом НАНА академиком Ибрагимом Гулиевым.

- На каждом отрезке времени в истории науки неоднократно менялись ее приоритеты. Как вы думаете, почему?

- Изменения приоритетов науки происходили как под влиянием конкретной исторической эпохи, так и научно-технологических укладов. Это позволяет еще раз

акцентировать внимание на необходимости вдумчивого, тщательного и детального анализа положения в нашей науке для определения путей ее дальнейшего развития. А именно - в каких научных направлениях нужно сосредоточиться? Где у нас есть потенциал для научного развития, а где наше отставание уже невозможно наверстать? Какие научные проблемы актуальны для развития страны, а без каких тем можно обойтись? Вот задача для определения научных приоритетов на ближайшие десятилетия.

- Сегодня в результате беспрецедентной нагрузки на окружающую среду на первый план выходят глобальные изменения климата, а это - комплекс различных наук. Как бы вы обрисовали ситуацию в этом плане?

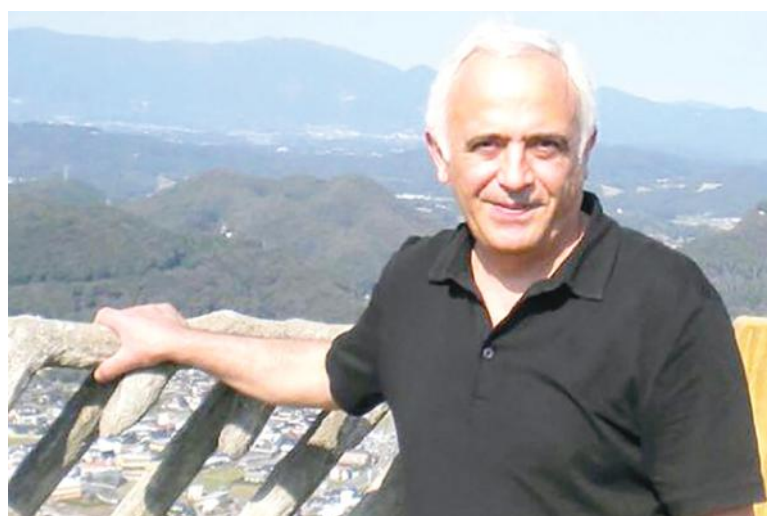
- Для начала рассмотрим ситуацию в азербайджанской науке в целом за последние годы. И сделаем это, основываясь на материалах авторитетных зарубежных источников, к примеру, Scimago Journal & Country Rank (общедоступный портал, который содержит научные показатели по странам и научным журналам), позволяющего сравнить наши позиции с основными трендами развития мировой науки.

Согласно мировой статистике, азербайджанская наука в последние годы занимает 93-е место среди 240 стран мира. В целом, это соответствует общим экономическим показателям страны: Азербайджан, занимающий 91-е место в мире по численности населения и 112-е место по площади,

Энергия Солнца неисчерпаема

Профессор МФТИ Сулейман Аллахвердиев возглавил рейтинг самых цитируемых ученых России

Международная академическая платформа Research.com - Leading Academic Research Portal опубликовала список ведущих исследователей за 2024 год. Профессор кафедры молекулярной и клеточной биологии ФБМФ МФТИ доктор биологических наук, член-корреспондент РАН, заслуженный деятель науки РФ Сулейман Аллахвердиев занял первое место среди российских исследователей в области "растениеводства и агрономии" и 379-ю позицию в мировом зачете.

Третье издание рейтинга лучших ученых в области "растениеводства и агрономии" было создано на основе разных источников, включая OpenAlex и CrossRef. За прошлый год работы Сулеймана Аллахвердиева были процитированы более 20 тыс. раз.

В 2022 году он занял четвертое место в рейтинге Biology and Biochemistry среди ученых России, годом ранее стал победителем премии "Глобальная энергия" в номинации "Нетрадиционная энергетика" - за все время существования этой престижной премии впервые ее присудили биофизику.

На вопрос: "Какой будет энергетика будущего, какие источники будет использовать и

на какие принципы будет опираться?" - ученый, работающий на стыке физико-химической биологии, отвечает, что энергетика будущего активно развивается в разных направлениях, некоторые из них находятся на стадии лабораторных испытаний, другие применяются на практике.

В настоящее время, полагает ученый, наиболее перспективной представляется солнечная энергетика, поскольку энергия Солнца неисчерпаема, то есть энергия солнечного света, падающего на нашу планету за один час, эквивалентна всей энергии, которую использует человечество в течение всего года.

Профессор внес значительный вклад в изучение фунда-

ментальных процессов фотосинтеза и исследование механизмов фотокаталитического преобразования солнечной энергии у растений. Кроме того, он - один из ключевых ученых, открывших и доказавших участие молекулы феофитина в переносе электронов в реакционном центре фотосистемы-2, а также установивших, что донорная часть фотосистемы-2

содержит четыре атома марганца.

Научные интересы нашего соотечественника, который также возглавляет международную лабораторию бианотехнологий Института молекулярной биологии и биотехнологий МНО Азербайджана, в последние годы сосредоточены на исследовании искусственного фотосинтеза и водородной энергетики.

Примерно шесть лет назад Сулейман Аллахвердиев был в пятерке лидеров в списке ведущих ученых России по количеству упоминаний его работ за последние годы, его имя числится в рейтинге Highly Cited Researchers (HCR), составленном аналитической компанией Clarivate Analytics - мировым лидером по наукометрическому анализу.

Отметим, что родом ученый из Западного Азербайджана - села Чайкенд, образование получил на физфаке Азербайджанского государственного университета, который окончил в 1973 году. Спустя четыре года поступил в аспирантуру Института фотосинтеза АН СССР (ныне - Институт фундаментальных проблем биологии РАН), в 1984 году в Институте биофизики АН СССР (город Пушкино) защитил кандидатскую диссертацию по специальности "Биофизика", в 2002 году в Институте физиологии растений РАН - докторскую диссертацию по специальности "Физиология и биохимия растений".

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Academician Isa Habibbeyli met with Bulgarian scientists

On September 25, the president of ANAS, Academician Isa Habibbeyli met with the scientists from Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaria.

Greeting the guests, the president of ANAS, Academician Isa Habibbeyli said that the relations between our countries have been developing in an ascending line in recent years and that Azerbaijan plays a significant role in the energy security of Europe, including Bulgaria.

Academician Isa Habibbeyli stated that economic and political relations have opened up new cooperation opportunities also in the scientific and cultural fields. He pointed out that last year he had a scientific visit to Bulgaria to expand relations in this regard. The Academician noted that during the visit, a cooperation agreement was signed between the Azerbaijan National Academy of Sciences and the Bulgarian Academy of Sciences. The president of ANAS emphasized that following this document, joint research has been conducted with the Bulgarian Academy of Sciences in the spheres of AI, seismology, archaeology, linguistics, literature, and folklore. He mentioned that currently, the Institute of Literature of ANAS named after Nizami Ganjavi and the Institute of Folklore of ANAS are implementing a joint scientific project with the Institute of Literary Studies of the Academy of Sciences of Bulgaria on the topic "Satire and Humor in Literature: From Folklore to Written Literature (Based on Materials from Azerbaijani and Bulgarian Literature)."

Academician Isa Habibbeyli mentioned that there is great interest in our country in Bulgaria and emphasized the essential role of the Center for Azerbaijani Language and Culture at Sofia University and the director of the Center Sofia Shigaeva-Mitreska. He stated that through this center, Bulgarian students are learning the Azerbaijani language and literature. The president of ANAS also praised the research conducted in the field of Turkology in Bulgaria, highlighting that Bulgaria has become one of the centers of Turkology in Europe.

Academician Isa Habibbeyli said that the scientific institutions of ANAS are also interested in cooperation with Sofia University St. Kliment Ohridski of Bulgaria and stated that necessary support will be provided for further development of joint relations.

Following this, Professor Irina Saryivanova, the head of the Department of Turkology and Altaistics at the Faculty of Classical and Modern Philology of the Sofia University St. Kliment Ohridski, Doctor of philology Lyudmila Kirilova, the head of the Department of Japanese Studies and Sofia Shigaeva-Mitreska, the director of the Center for Azerbaijani Language and Culture at Sofia University made speeches at the meeting.

It was noted that great importance is given to Turkology research in Bulgaria, including Azerbaijani studies. Especially successful scientific investigations are being conducted in the spheres of literary studies, folklore, and manuscripts and Bulgarian students showing great interest in learning the Azerbaijani language and literature. In recent years, with the support of the embassy of the Republic of Azerbaijan in Bulgaria, works by Nizami Ganjavi, Imadeddin Nasimi, Huseyn Javid, and Jalil Mammadguluzade have been translated into Bulgarian and presented widely.

Sofia Shigaeva-Mitreska stated that the center is interested in expanding joint cooperation in promoting the Azerbaijani language and culture.

At the end, Academician Isa Habibbeyli presented gifts to the guests, and a commemorative photo was taken.

Caspian Sea research was discussed at the Azerbaijan National Academy of Sciences

The reports on the current ecological situation of the Caspian Sea and underwater archaeology were delivered during the next meeting of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences.

During his opening speech at the event, the president of the Azerbaijan National Academy of Sciences, Academician Isa Habibbeyli said that within the meeting of the Presidents of Azerbaijan and Russia held in Baku on August 18-19, 2024, President Ilham Aliyev expressed concerns about the ecological problems of the Caspian Sea.

Academician Isa Habibbeyli, referring to the speech of President Ilham Aliyev, emphasized the necessity of discussing reports on the current ecological state of the Caspian Sea during the Presidium meeting. He said that discussions were held at the meeting on the sea level changes in the Caspian Sea and ongoing archaeological research.

The head of ANAS mentioned that the presented reports are further scientific contributions of Azerbaijani science to the prestigious COP-29 climate conference to be held in Baku and to the "Green World Solidarity Year" declared by the head of state for 2024.

Later, Professor Amir Aliyev, Doctor of geographical sciences and head of the Department of the Institute of Geography named after academician H. Aliyev of the Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan, delivered a comprehensive report on "Changes in the Level of the Caspian Sea in Modern Times: Causes and Consequences."

The speaker stated that the level of the Caspian Sea has undergone three sharp changes over the past 100 years, with the average annual sea level dropping by 3.2 meters between 1930 and 1977 and rising by up to 2.5 meters between 1978 and 1995. He noted that as a result of this process, up to 50,000 hectares of land in the 850 km coastal zone of the republic were flooded.

The scientist mentioned that the Caspian Sea's water level decreased by 2 meters between 1996 and 2023, and this process is ongoing, with 38,000 hectares of land in the coastal zone of our republic emerging from under the sea during that period.

"The Republic of Azerbaijan is the state that has suffered the most from the fluctuations in the Caspian Sea's level among the five Caspian littoral states. Currently, more than half of our population and around 80% of our industrial potential are located in the Caspian coastal area. The sharp rise in the Caspian Sea level between 1978 and 1995 caused significant damage to industrial and agricultural infrastructure located in the coastal zone," said Professor Amir Aliyev.

The scientist also noted that if the Caspian Sea level drops 1.5 meters from its current state, several retreats and other significant ecological problems could occur in the Nabran-Shabran coastal area, the Absheron Peninsula, the Southwest region, and the Baku Bay.

In his speech, Professor Amir Aliyev also presented his proposals regarding the ecological problems of the Caspian Sea.

After the presentation, extensive discussions were held on the topic, and several important decisions were adopted by the Presidium. It was also recommended to publish the report in the "Reports" journal of the Presidium of ANAS, which is issued in Azerbaijani, English, and Russian.

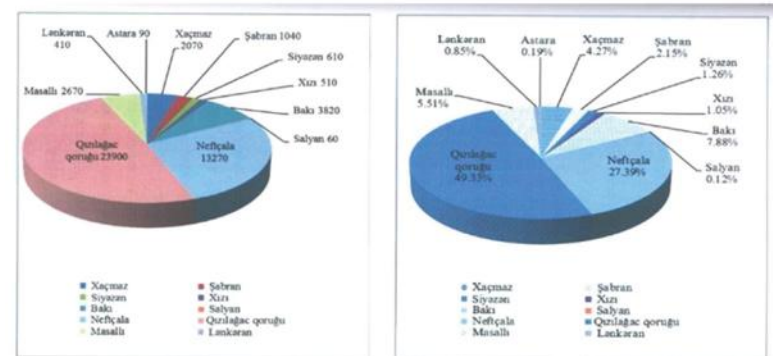
Later, Abbas Seyidov, Doctor of historical sciences and head of the new established Caspian Archaeology Department of the Institute of Archaeology and Anthropology, presented a report

ANAS Presidium dated July 12, 2023. This department is intended to conduct underwater research in the Caspian Sea as well as archaeological research along coastal areas and other water bodies.

The author noted that from August 27 to September 12, 2024, the Caspian Archaeological Expedition of the Institute of Archaeology and Anthropology of ANAS conducted archaeological surveys in the Zira and Pirallahi areas of the Khazar district of the Absheron Peninsula, as well as Shahri-Gurgan belonging to the middle ages. During these investigations, the remains of two sunken ships from the 19th century, ceramic artifacts dating back to the 12th-14th centuries and other archaeological materials were discovered.

After the presentation of the report, a decision to strengthen the activities of the Caspian Archaeology Department in order

AR: inzibati rayonlar üzrə subasma sahələri

Səh. 3. 2. 1978-1995-ci illərdə dəniz səviyyəsinin qalxması (-26,5 m BŞ) nəticəsində Azərbaycan Respublikasının Xəzər sahili inzibati rayonlarının su altında qalan əraziləri: a) sahəsi, ha-la; b) Respublikanın ümumi subasma ərazisinə olan nisbəti, %-lə

on "The Archaeology of the Caspian Sea: History and Modernity." The report mentioned that underwater archaeological research was organized in Azerbaijan during the second half of the 20th century. With Doctor of historical sciences, head of the Department of the Museum of History of ANAS, Zelik Yampolski as the scientific advisor, practical work was entrusted to diver Viktor Kvachidze. Over a period of 19 years, including 1986, V. Kvachidze conducted research along the Caspian coast and islands, discovering more than 4,000 material-cultural artifacts. The investigations were carried out at Shuvulan Cape, the eastern part of the Absheron Peninsula opposite Gurgan Cape, the Baku Bay and Sabail underwater fortress, as well as the ancient channel of the Kura River and Bandovan Cape in the Salyan region. Subsequently, this work was stopped in the 80th of the 20th century.

The report emphasized that, in line with structural reforms carried out in ANAS within last two years, the Caspian Archaeology Department was established within the structure of the Institute of Archaeology and Anthropology, based on internal resources, according to the decision of the

to conduct archaeological research in the Azerbaijani sector of the Caspian Sea and coastal areas was adopted by the Presidium. This also includes carrying out new studies on archaeological monuments with known coordinates in the coastal zones, registering and investigating newly discovered monuments, clarifying their coordinates, studying their architectural structure, mapping them, and performing other necessary tasks.

It was also noted that an agreement has been reached to prepare a cooperation contract with the Azerbaijan Caspian Shipping Company in order to organize archaeological research in the Caspian Sea and coastal area more efficiently.

The members of the Presidium of ANAS, Academician Arif Hashimov, Academician Rasim Aliquliyev, Academician Dilgam Tagiyev, Academician Irada Huseynova, Academician Govhar Bakhshaliyeva, as well as Doctor of historical sciences Zemfira Hajiyeva, Professor Karim Shukurov, and Ph.D. in history Farhad Guliyev, and others voiced their questions and suggestions in the extensive discussions related to the reports on the current ecological situation of the Caspian Sea and underwater archaeology.

Редакционная коллегия:

Иса Габибейли, Ариф Гашимов, Дильгам Тагиев,
Ибрагим Гулиев, Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев,
Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Джамиль Алиев,
Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийят, 30, Президиум НАНА
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 2000